

Háskólinn á Akureyri
Hug- og félagsvísindasvið
Félagsvísindadeild
Sálfræði og þjóðfélagsfræði
Vorönn 2011

Reynsla og bjargráð brotaþola nauðgunar
og gildi og ábyrgð samfélagsins

Höfundar:
Elísabet Þórunn Jónsdóttir
Eva Dröfn Möller

Lokaverkefni við Hug- og félagsvísindasvið.

Háskólinn á Akureyri
Hug- og félagsvísindasvið
Félagsvísindadeild
Sálfraði og þjóðfélagsfræði
Vorönn 2011

Reynsla og bjargráð brotabola nauðgunar
og gildi og ábyrgð samfélagsins

Höfundar:
Elísabet Þórunn Jónsdóttir
Eva Dröfn Möller

Lokaverkefni til 180 eininga B.A.-prófs /120 eininga M.L.-prófs við Hug- og félagsvísindasvið.
Leiðbeinendur: Jón Haukur Ingimundarson og Kamilla Jóhannsdóttir

Yfirlýsing

Útdráttur

Tilgáтур rannsóknarinnar voru, brotaðpolar nauðgunar notast frekar við reynsluforðunarbjargráð heldur en tilfinningamiðuð bjargráð. Seinni tilgátan var að yngri kynslóðin er móttækilegri fyrir gildum samfélagsins í sambandi við kynlíf en þeir sem eldri eru.

Á Íslandi, eins og annarsstaðar, eru brotaðpolar kynferðisofbeldis mjög viðkvæmt umræðuefni, en samt sem áður er gríðarlega mikilvægt að koma því ofar í umraeðuna. Ákveðið var að hleypa lesendum inn í hugarheim brotaðola nauðgunar og voru tekin viðtöl við fjórar konur sem gáfu sér dulnefni. Allar kærðu þær sína brotamenn en ekki voru taldar nægar sannanir til staðar til að sakfella þá. Í almennum hegningarlögum á Íslandi er ekki útlistað hvað nákvæmlega skilgreinist sem nauðgun og eru lögin miðuð útfrá brotamanni en ekki brotaðola. Af þessu ástæðum getur verið að brotaðpolar nái sjaldan sínum kærum fram. Almennar niðurstöður úr þessum viðtölum voru að allir brotaðolarnir notuðust við reynsluforðunarbjargráð eftir atburðinn. Þessi bjargráð geta haft viðtæk neikvæð áhrif til langs tíma og geta ýtt undir ýmis geðræn vandamál eins og þunglyndi og kvíða (Hayes og fél., 2004).

Könnun var gerð á Glerártorgi þar sem unnið var með hentugleikaúrtak. 200 einstaklingar tóku þátt í könnuninni frá aldrinum 14-81. Áhugaverðar niðurstöður komu í ljós jafnvel þótt aðeins væru spurðar tvær spurningar. Almennar niðurstöður úr könnuninni voru, að því eldri sem einstaklingarnir voru því líklegri voru þeir að telja daður og kossar vera samþykki fyrir kynlffi og karlmenn voru líklegri til þess að telja sérstakan klæðnað ýta undir nauðgun.

Abstract

The hypothesis of this research were, rape victims use experiential avoidance coping rather then emotion focused coping. The second hypothesis was that the younger generation is more receptive towards social values about sex then the older generation.

In Iceland, as elsewhere, rape victims are a very delicate subject, but nevertheless extremely important to get it higher up the debate. It was decided to let readers in to the mind of a rape victim by taking four interviews with women that gave them selves pseudonym. All of them appealed their offenders, but insufficient evidence was there to condemn them. Icelandic laws do not say what exactly is rape and the laws are compared to the offender not the victim. By that reason one can conclude that the laws are the reason why victims do not get their charge through the Icelandic justice system. General conclusions from the interviews were that all the rape victims used experiential avoidance coping after the event. That coping mechanism can have extensive long-term negative effect and can increase chances of multiple psychological problems such as major depression and anxiety (Hayes et.al. 2004).

A research was conducted on Glerártorg. 200 people participated in the research and they were aged from 14 to 81. Interesting results were observed even though only two questions were asked. General conclusions showed that the older a person is the more likely they think that flirting and kissing equals consensual sex and men were more likely to think that special clothing increases the probability of rape.

Pakkarorð

Eftirtaldir aðilar fá þakkir fyrir aðstoð þessarar ritgerðar

Andrea Hjálmsdóttir: fyrir aðstoð og góðar ábendingar

Jón Haukur og Kamilla leiðbeinendur: fyrir ómetanlegar ábendingar og tilsgagn

Jón Ólafur Sigfússon: fyrir prófarkalestur á ritgerðinni

Starfskonur Aflsins: fyrir góða samvinnu

Sveinn Arnarsson: fyrir aðstoð í SPSS vinnu

Vinir og fjölskylda: fyrir þolinmæði í gegnum námið

Efnisyfirlit

Yfirlýsing.....	ii
Útdráttur	iii
Abstract	iii
Þakkarorð.....	iv
Efnisyfirlit.....	1
Töfluyfirlit	2
Inngangur.....	3
1.1. Skilgreining á nauðgun	6
1.2. Kynferðislegt ofbeldi og heilsa	9
1.3. Bjargráð.....	14
1.4. Gildi og ábyrgð samfélagsins	19
2. Aflið	21
3. Frumrannsókn höfunda.....	22
3.1. Aðferðir og framkvæmd – fyrri hluti.....	23
3.2. Fjögur viðtöl við brotaþola nauðgunar	23
3.2.1. Reynslusaga Signýjar 23 ára.....	24

3.2.2. Reynslusaga Önnu 37 ára	27
3.2.3. Reynslusaga Jónu 48 ára.....	31
3.2.4. Reynslusaga Jónínu 26 ára.....	36
3.3. Aðferðir og framkvæmd – seinni hluti.....	38
3.3.1. Aðferð.....	38
3.4 Skoðanakönnun á Glerártorgi 16. apríl 2011	39
4. Almennar umræður	43
Heimildaskrá.....	46

Töfluyfirlit

Tafla 1: Telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað? _____ 40

Tafla 2: Telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?_____ 41

Tafla 3: Spágildi fyrir spurninguna „telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?” _____ 42

Inngangur

Rannsóknir sýna að einn af hverjum 13 karlmönum viðurkennir að hafa beitt konu kynferðislegri misnotkun einhverntímann á lífsleiðinni og að um það bil 35% karlmannna í framhaldsskóla segja að þeir myndu ráðast á konu ef þeir vissu að þeir kæmust upp með það (Malamuth, Sockloskie, Koss og Tanaka, 1991). Einnig sýna rannsóknir að árlega upplifa 35 konur af 1000 nauðgun eða tilraun til nauðgunar í háskólum Bandaríkjanna (Fisher, Cullen, og Turner, 2000).

Þær tölur sem fram koma í rannsóknum um algengi nauðgana valda áhyggjum vegna kynferðislegrar fórnarlambavæðingar (*sexual revictimization*), það er, konur sem verða fyrir nauðgun eru líklegri en aðrar til að verða fyrir nauðgun aftur (Arata, 2002; Classen, Palesh, og Aggarwal, 2005; Messman-Moore og Long, 2003). Kynferðisleg fórnarlambavæðing hefur verið skilgreind á mismunandi vegu (Messman-Moore og Long, 2003). En í þessari rannsókn verða fyrst og fremst tvær skilgreiningar hafðar í huga við skoðun á þessu fyrirbæri. Þegar brotaþoli upplifir kynferðislega misnotkun eða nauðgun á uppvaxtarárum og svo aftur á fullorðinsárum og þegar fullorðinn einstaklingur upplifir nauðgun á fullorðinsárum og svo aftur seinna (Breitenbecher, 2001). Sífellt bætast við upplýsingar um endurtekningu nauðgana og margar nýlegar rannsóknir styðja tilvist þessa vandamáls (Messman-Moore og Long, 2003; Breitenbecher, 2001; Arata, 2002, Classen og fél., 2005). Ein rannsókn hefur sýnt fram á að konur sem hafa upplifað kynferðislegt áreitni sem barn eru tvisvar, jafnvel þrisvar sinnum líklegri til þess að upplifa kynferðislegt áreiti á unglingsárum eða fullorðinsárum heldur en konur sem búa ekki að þeirri reynslu (Arata, 2002).

Í allsherjargreiningu (*meta-analysis*) á 19 rannsóknum báru Roodman og Clum (2001) saman two hópa kvenna, annar hafði bæði upplifað kynferðislegt ofbeldi á uppvaxtarárum og á

fullorðinsárum og hinn hópurinn hafði einungis upplifað kynferðislegt ofbeldi á fullorðinsárum. (Desai, Arias, Thompson og Basile, 2002). Hóparnir sem bornir voru saman var fólk sem hafði upplifað kynferðislegt ofbeldi á uppvaxtarárum og fullorðinsárum, einungis á fullorðinsárum, þau sem þekktu árásarmanninn, þau sem þekktu ekki árásarmanninn og svo voru kynin borin saman. Þessi samanburður sýndi auknar líkur á kynferðislegu ofbeldi frá óþekktum árásarmanni á fullorðinsárum þegar viðkomandi upplifði svipaðan atburð fyrr á lífsleiðinni en kyn hafði ekki áhrif á tengsl á milli hópa.

Ýmsir mögulegir áhrifavaldar kynferðislegrar fórnarlambavæðingar hafa verið skoðaðir. Í yfirlitsgrein Arata (2002) segir hann lítinn vísindalegan stuðning vera fyrir tengslum á milli persónuleikaeinkenna brotaþola og endurtekningu kynferðislegs ofbeldis. Þess háttar niðurstöður ýta undir mikilvægi þess að skoða áhrif kynferðislegs ofbeldis á daglega virkni brotaþola til að koma í veg fyrir endurtekningu atburðar (Williams, 2003). Logan og félagar (2002) benda á að áfall sem komi í kjölfar nauðgunar geti aukið líkurnar á því að brotaþoli komist í snertingu við ofbeldismenn. Konur geta til dæmis snúið sér að eiturlyfjum til að takast á við einkenni áfallastreituröskunar sem kemur samfara nauðgun og á móti getur fíknin leitt til þess að konurnar komi sér frekar í aðstæður þar sem ofbeldismenn eru til staðar. Í öðru lagi getur verið að ofbeldismenn taki eftir flóttaeinkennum kvenna sem hafa orðið fyrir kynferðislegu ofbeldi og nýta sér viðkvæmni kvennanna (Messman-Moore og Long, 2003, Noll, 2005). Til dæmis er mikil fylgni á milli þess að verða fyrir kynferðislegu ofbeldi og minnkaðrar getu til þess að bera kennsl á hættur (Breitenbecher, 2001). Það er mögulegt að ofbeldismenn geti metið þess konar viðkvæmni og þannig sótt í þessar konur. Þessar rannsóknir benda til þess að það hvernig kona vinnur úr áfallinu eftir nauðgun, hver bjargráð (*coping*) hennar eru, getur skipt gríðarlegu máli hvað varðar líkur á endurtekningu nauðgunar.

Þó að tölverður fjöldi rannsókna hafi verið gerður til að skoða mögulegar áhrifabreytur tengdar endurtekningu nauðgunar, þá hafa þessar rannsóknir aðallega miðað að því að bæta meðferð brotaþola nauðgunar. Einnig getur verið erfitt að alhæfa útfrá niðurstöðum rannsókna þar sem úrtökin eru yfirleitt ekki nægjanlega lýsandi, oft vegna þess að einungis hluti kvenna tilkynnir árásina (Breitenbecher, 2001). Enn vantar betri skilning á því hvaða bjargráð konur nota til að vinna úr áfalli eftir nauðgun og hvaða áhrif mismunandi bjargráð geta haft á það hver eftirmáli nauðgunar verður.

Í þessari rannsókn verða bjargráð brotaþola nauðgunar skoðuð og þá sérstaklega í ljósi jákvæðra tilfinningamiðaðra bjargráða (*positive emotion focused coping*) og reynslu-forðunarbjargráða (*experiential avoidance coping*). Gildi og ábyrgð í samfélagini verða skoðuð í tengslum við álit almennings á þáttum sem taldir eru hafa áhrif á líkur á nauðgun eins og klæðnaður og daður. Mikil skortur er á tölulegum upplýsingum á sviði rannsókna á nauðgunum á Íslandi. Markmið rannsóknarinnar er að gefa innsýn í upplifun brotaþola á nauðgun í gegnum viðtöl, yfirlit yfir afleiðingar nauðgunnar og hvernig brotaþoli tekst á við þær afleiðingar. Þjóðfélagslegi póllinn af rannsókninni er svo að greina ríkjandi hugmyndir sem tengjast nauðgun í gegnum litla könnun sem lögð var fyrir með hentugleikaúrtaki.

Mikilvægt er að öðlast betri skilning á stöðunni – tilgreina hvað við erum að tala um hér á Íslandi. Rannsóknin skoðar hver staða brotaþola hér á landi er, hversu algeng er endurtekning og hverju skipta hlutir eins og viðbrögð, bjargráð og viðhorf samfélagsins fyrir bataferli brotaþola.

Markmið rannsóknarinnar er að gefa innsýn í upplifun brotaþola á nauðgun í gegnum viðtöl, yfirlit yfir afleiðingar nauðgunar og hvernig brotaþoli tekst á við þær afleiðingar. Með því eru höfundar að vonast eftir jákvæðri vitund um nauðgun í samfélagini.

Höfundar munu byrja á því að að setja fram staðreyndir um nauðgun byggðar á erlendum rannsóknum, tengsl nauðgunar og heilsu, andlega sem og líkamlega og farið verður í gegnum lagalega skilgreiningu á nauðgun, bæði hér á landi og erlendis.

1.1. Skilgreining á nauðgun

Lagalega er almenn skilgreining á nauðgun þróngvun án samþykkis í endaþarm eða leggöng. Hins vegar eru skilgreiningar á uppruna (getnaðarlimur, fingur eða hlutur), stað þróngvunar (leggöng, endaþarmur eða munnur), kyni afbrotamanns og brotaþola og samþykkis mismunandi á milli lögsaga (eins og vísað er til í Gannon, Collie, Ward, og Thakker, 2008). Á Íslandi eru almenn hegningarlög um kynferðisbrot á mjög gráu svæði þar sem nauðgun er ekki skilgreind til hlítar. Í 194. grein, 40/19921. gr. í almennu hegningarlögunum stendur:

[Hver sem með ofbeldi eða hótun um ofbeldi þróngvar manni til holdlegs samræðis eða annarra kynferðismaka skal sæta fangelsi ekki skemur en 1 ár og allt að 16 árum. Til ofbeldis telst svipting sjálfræðis með innilokun, lyfjum eða öðrum sambærilegum hætti.]
(XXII.kafli, Íslenskt Alþingi, 2005)

Ekki er farið nánar í skilgreiningu á verknaðinum sjálfum í almennum hegningarlögum heldur er lögunum meira beint að brotamanni, hvort hann brýtur gegn skjólstæðingi í vinnu sinni, hvort blekking hafi átt sér stað og aldur brotaþola.

Í Bandaríkjunum eru ekki ein almenn hegningarlög yfir allt landið heldur er hvert ríki fyrir sig með sín eigin hegningarlög (eins og vísað er til í Gannon og fél., 2008). Í Washington fylki eru kynhlutlaus lög (kyn ekki skilgreint í lögum) og skilgreining á nauðgun flokkast þannig sem víð skilgreining sem felur í sér þróngvun hlutar eða kynfærir í leggöng, endaþarm eða munn. Hins vegar í Georgíufylki er nauðgun skilgreind mjög þróngt, kjarni laganna er þróngvun karlkyns kynfærir í leggöng. Í Bretlandi er lagaleg skilgreining nauðgunar þróngvun karlkyns kynfærir í leggöng, endaþarm eða munn af kynhlutlausum einstaklingi; þróngvun annars en karlkyns kynfærir (*non-penile*) af kynhlutlausum einstaklingi fellur undir önnur lög (*assault by penetration*). Þó svo að byrjað sé að samþykkja kynhlutlausar nauðganir lagalega séð, þá er gott að sjá að verið er að samþykkja að þetta fyrirbæri eigi sér stað, hins vegar er ekki mikið um rannsóknir á kynhlutlausum nauðgunum (eins og vísað er til í Gannon og fél., 2008).

Síðastliðna áratugi hafa miklar breytingar á nauðgunarlögum fyrir gifta átt sér stað í Bandaríkjunum (Martin, Taft og Resick, 2007). Frá 1970, þegar nauðgun innan hjónabands var lögleg í öllum 50 ríkjum, til 5. júlí 1993 þegar öll ríkin voru komin með hegningarlög gagnvart nauðgun innan hjónabands. Þó svo að lög gegn nauðgun innan hjónabands hafa breyst mikið þá er mikilvægt að benda á að þessi lög eru mismunandi frá ríki til ríkis hvað varðar skilgreiningu á nauðgun og dónum.

Skilgreining Alþjóðaheilbrigðismálstofnunar (WHO) á nauðgun:

Allar kynferðislegar athafnir, tilraunir til að koma á kynferðislegri athöfn, óvelkomnar kynferðislegar athugasemdir eða þreifingar, eða athafnir til að versla með kynlíf eða annað sem beint er gegn kynferði einstaklings með þvingun, af öllum manneskjum óháð

sambandi þeirra við þolandann, í hvaða aðstæðum sem er þar með talið en ekki takmarkað af heimili og vinnustað (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi og Lozano, 2002, bls 149).

Samkvæmt þessari skilgreiningu er þvingun til kynferðislegra athafna bæði andlegs og líkamlegs eðlis og þvingun á sér líka stað þegar vitundarástand er skert eða brotaþoli er ekki hæfur til þess að gefa samþykki (Krug og fél., 2002).

Með skilgreiningu WHO í huga þá er skilgreining á nauðgun margvísleg og hefur færst frá því að byggja á hugtaki eins og ósamþykkt samræði í að vera skilgreint útfrá atferlislýsingum eins og hvernig viðkomandi var snertur og á hvaða stað (Krug og fél., 2002). Til dæmis var skilgreining í samnorrænni rannsókn sem gerð var á tíðni andlegs, líkamlegs og kynferðislegs ofbeldis hjá konum sem leituðu til kvensjúkdómalæknis, byggð á fjórum flokkum; vægt kynferðislegt ofbeldi án kynfærasnertingar; væg kynferðisleg eða tilfinningaleg niðurlæging; miðlungs kynferðisofbeldi með kynfærasnertingu og alvarlegt kynferðisofbeldi með þróngvun kynfæra, fingurs, tungu eða einhvers hlutar í leggöng, munn eða endaþarm brotaþola (Wijma og fél., 2003).

Breyting á skilgreiningum hefur orðið vegna þess að brotaþolar eru stundum ekki vissir hvort um kynferðislegt ofbeldi var að ræða (Resnick, Kilpatrick, Dansky, Saunders og Best, 1993). En rannsóknir hafa sýnt að sífellt fleiri brotaþolar skilgreina kynferðislegt ofbeldi í gegnum atferlislýsingar (Koss, 1983). Út frá þessari breytingu þarf að vera með yfirgripsmikla skilgreiningu á kynferðislegu ofbeldi í rannsókn vegna mismunandi afleiðinga frá mismunandi tegundum ofbeldis (Resnick, Kilpatrick, Dansky, Saunders og Best, 1993).

Alþjóðlegar rannsóknir hafa sýnt fram á háa tíðni nauðgunar innan hjónabands, allt frá 10% til 14% allra giftra kvenna (eins og vísað er til í Martin og fél., 2007). Hins vegar þarf að túlka þessa tíðni varlega þar sem mismunandi er hvernig gögnum er safnað og hvernig gögnin eru túlkuð og borin saman (Martin og fél., 2007). Mikilvægasti aðferðarfræðilegi þátturinn í þessum efnum er að brotaðpolar sjá sjálfan sig ekki alltaf sem brotaðpol, rannsóknarmenn eru heldur ekki sammála um það hvað er nauðgun innan hjónabands og það er mikill munur á skimunaraðferðum og úrtökuaðferðum á þessu sviði.

Munurinn á skimunaraðferðum er til dæmis hvernig skimunarsprungar sem notaðar eru til að velja í úrtak eru orðaðar (Martin og fél., 2007). Til dæmis er hægt að spyrja viðkomandi hvort hann hafi einhvern tíman upplifað nauðgun en þar sem margir brotaðpolar flokka sig ekki sem brotaðpol nauðgunar þá er úrtakið ekki nægjanlega lýsandi, því nákvæmari sem skilgreiningin er í skimunarsprungum því meira lýsandi er úrtakið. Munur í úrtökuaðferðum byggist meira og minna á því hvar þú færð einstaklinga í úrtak, oftast er notast við læknamiðstöðvar eða hjálparstöðvar fyrir brotaðpolauðgunar. Þar sem ekki allir brotaðpolar leita sér hjálpar eða læknisaðstoðar þarf að leita víðar að einstaklingum sem passa inní úrtakið.

Mikilvægt er að skilja takmarkanir á sviði rannsókna á nauðgun vegna þess að skilgreining hefur ekki einungis áhrif á tíðni nauðgunar innan hjónabands heldur líka hver skilgreinist sem brotaðoli eða árásarmaður í nauðgun innan hjónabands (Martin og fél., 2007).

1.2. Kynferðislegt ofbeldi og heilsa

Mikilvægar niðurstöður sýna að kynferðisleg fórnarlambavæðing getur aukið á líkamlega og andlega erfiðleika brotaðpol (Breitenbecher, 2001; Classen og fél., 2005). Til dæmis hafa

rannsóknir sýnt fram á að kynferðisleg fórnarlambavæðing hjá konum getur aukið líkurnar á andlegum sjúkdómum eins og lyndisröskun (*affective disorders*), áfallastreituröskun (*post-traumatic stress disorder (PTSD)*), hugrofi (*dissociative disorders*) og sjálfsvígum (Classen og fél., 2005; Desai og fél., 2002; Maker, Kemmelmeier og Peterson, 2001; Messman-Moore og Long, 2003). Einnig eru brotaðolar kynferðislegs ofbeldis líklegri til þess að byrja að reykja og eiga við vímuefna- og áfengisvanda síðar meir (Anda og fél., 1999; Kilpatrick, Acierno, Resnick, Saunders og Best, 1997; Kilpatrick og fél., 2000).

Rannsóknir sýna að áfallastreituröskun er algengasta geðrökunin sem kemur í kjölfar kynferðislegs ofbeldis (Kessler, Sonnega, Bromet, Hughes og Nelson, 1995). Enn aðrar rannsóknir sýna að þegar áfall eftir bílslys er borið saman við áfall eftir kynferðislegt ofbeldi þá þjást 57% kvenna af áfallastreituröskun eftir kynferðislegt ofbeldi en einungis 9% eftir bílslys (Kilpatrick og fél., 1997).

Áfallastreituröskun er greind eftir að einstaklingur hefur upplifað atburð sem felur í sér hjálparleysi, hrylling eða mikinn ótta (American Psychiatric Association, 2000). Áður fyrr var þetta vandamál tengt hermönnum eftir stríð og einstaklingum sem höfðu upplifað alvarleg slys (Friedman, Resick og Keane, 2007). En í kringum 1970 urðu viðhorfsbreytingar vegna innkomu kvennahreyfinga og almenn samþykkt kom fram í samfélögum um að einstaklingar sem höfðu orðið fyrir kynferðislegu ofbeldi væru líka í áhættuhóp fyrir áfallastreituröskun (Friedman og fél., 2007). Tíu árum síðar var áfallastreituröskun síðan skilgreind sem geðrökun í DSM (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*) greiningarkerfinu, þar sem kynferðisofbeldi var eitt af undanförum áfallastreituröskunar.

Samkvæmt greiningarkerfi DSM þá er einkenum áfallastreituröskunar skipt í þrjá flokka og þurfa einkenni að vera til staðar í að minnsta kosti einn mánuð eftir áfallið til að einstaklingur teljist vera með röskunina (American Psychiatric Association, 2000).

Fyrsti flokkurinn einkennist af síendurteknum minningum um áfallið og getur falið í sér ásæknar minningar um áfallið, endurtekna drauma eða martraðir og fyrirvaralaus viðbrögð um líkurnar á að atburðurinn endurtaki sig. Einstaklingurinn getur upplifað sálræna kvöl eða líkamleg viðbrögð þegar hann tekst á við eitthvað sem minnir hann á atburðinn. Skilyrðin sem einstaklingur þarf að uppfylla er að hann upplifi eitt eða fleiri af þessum einkenum.

Annar flokkurinn einkennist af hliðrun og tilfinningadofa og þrjú eða fleiri einkenni þurfa að koma fram hjá einstaklingi svo hann grenist í þennan flokk (American Psychiatric Association, 2000). Þegar einstaklingur forðast hugsanir, tilfinningar og samtöl sem tengjast atburðinum og jafnvel ákveðnar athafnir, kringumstæður og fólk þá er hliðrun að eiga sér stað. En þetta ástand getur líka falið í sér minnisleysi í tengslum við atburðinn. Tilfinningadofi einkennist af áhugaleysi á áður ánægjulegum athöfnum, minni tilfinningaupplifun og jafnvel þá tilfinningu að vera úr tengslum við aðra.

Priðji flokkurinn einkennist af einkenum ofurárvekni (*hyperarousal symptoms*). Fólk með þessi einkenni á stundum erfitt með svefn og á auðvelt með að upplifa neikvæðar tilfinningar eins og reiði og pirring (American Psychiatric Association, 2000). Ofurárvekni einkennist líka af einbeitingarskorti og þeim bregður við minnsta tilefni. Í þessum flokki þurfa einstaklingar að upplifa tvö eða fleiri einkenni.

Það er ekki skilyrði að upplifa einungis einn flokk heldur geta einkenni komið fram sem blanda af tveimur eða öllum flokkum en meginþeim er að einkenni hafi mikil áhrif eða truflun á daglegt líf einstaklingsins (American Psychiatric Association, 2000).

Meirihluti fólks með áfallastreituröskun er oft greint með aðrar geðraskanir samtímis (Kessler og fél., 1995). Rannsóknir sýna að samsláttur greiningar á áfallastreituröskun og alvarlegs þunglyndis (*major depressive symptoms*) er algengari hjá konum en körlum, það er að segja, konur fá oftar greininguna alvarlegt þunglyndi þegar áfallastreituröskun er til staðar samanborið við karla (Creamer, Burgess og McFarlane, 2001; Kessler og fél., 1995).

Brown og Wolfe (1994) settu fram þrjár tilgátur um samslátt greiningar á milli áfallastreituröskunar og áfengis- og vímuefnavandamála sem hafa fengið meiri athygli en aðrar. Fyrsta tilgátan gengur út á það að áfallastreituröskun ýti undir þróun áfengis- og vímuefnavandamála. Einstaklingar sem þjást af áfallastreituröskun nota áfengi og/eða vímuefni í þeim tilgangi að stjórna og deyfa áfallastreitueinkennum sem svo þróast smátt og smátt út í misnotkun eða ánetjun.

Rannsóknir hafa sýnt að áfengis- og/eða vímuefnavandamál eykst samhliða einkennum af áfallastreitu en ef einkenni áfengis- og/eða vímuefnavandamála fara framúr einkennum áfallastreitu þá viðheldur neyslan einkennum hennar til lengri tíma (Blanchard og fél., 1996). Nokkrar rannsóknir hafa fundið sterkan stuðning við þessa tilgátu (Chilcoat og Breslau, 1998; McFall, MacKay og Donovan, 1992; Stewart, Conrod, Pihl, og Dongier, 1999).

Í annarri tilgátu Brown og Wolfe (1994) er áfengis- og vímuefnavandi flokkaður sem áhættuhegðun. Einstaklingar sem kljást við áfengis- og/eða vímuefnavanda eru líklegrir til þess að lenda í ákveðnum tegundum áfalla og eru því líklegrir til þess að greinast með áfallastreituröskun. Í þessari tilgátu er áhættuhegðunin til staðar fyrir áfalið en rannsóknir hafa sýnt að ekki er mikill stuðningur fyrir þessari tilgátu, það er meiri stuðningur fyrir því að áfalið komi á undan áhættuhegðuninni (Kessler og fél., 1995).

Priðja tilgáta Brown og Wolfe (1994) hefur fengið minnstan stuðning rannsókna (Chilcoat og Breslau, 1998). Þessi tilgáta gengur út á það að áfengis- og vímuefnavandamál orsaka þróun áfallastreituröskunar eftir áfall, þar sem líkaminn er orðinn háður áfengi eða vímuefnum þá er hann viðkvæmari gagnvart einkennum áfallastreitu. Talið er að ástæðan fyrir þessari viðkvæmni sé vegna stöðugra fráhvarfseinkenna eða breytinga á taugaboðefnum í heila eftir mikla eða langvarandi neyslu (Brown og Wolfe, 1994). Þær fáu rannsóknir sem hafa sýnt þessari tilgátu stuðning hafa einnig sýnt fram á aðra þætti sem auka á viðkvæmni gagnvart áfallastreituröskun eins og aðra geðsjúkdóma og hegðunarvandamál (Cottler, Compton, Mager, Spitznagel og Janca, 1992; Deykin & Buka, 1997).

Í flestum tilfellum er samsláttur geðrænna vandamála til staðar hjá brotaþolum kynferðislegs ofbeldis. Rannsóknir sýna að 30-59% brotaþola sem greinast með áfallastreituröskun eiga við vímuefna- eða áfengisvandamál að stríða á sama tíma en lítið er vitað um þá þætti sem stuðla að sambandi á milli þessara geðraskana (Najavits, Weiss og Shaw, 1997).

Sú kenning sem er hvað vinsælust til þess að útskýra samslátt geðrænna vandamála er kenning um bjargráð (Staiger, Melville, Hides, Kambouopoulos og Lubman, 2009). Almenn skilgreining á bjargráði (*coping*) er sú aðferð sem fólk notar til þess að takast á við áföll (eins og vísað er til í Staiger, Melville, Hides, Kambouopoulos og Lubman, 2009). Stuðningur hefur verið fenginn fyrir þessari kenningu með rannsókn Staiger og félaga (2009) þar sem þeir báru saman hversu langt einstaklingar voru komnir í notkun á vímuefnum og áhrifabreytur í vímuefnum og bjargráð á meðal 66 unginga með/án áfallastreituröskun. Niðurstöður þessarar rannsóknar sýndi að alvarleiki áfallastreituröskunar er áreiðanlegt spágildi fyrir mikla eiturlyfjanotkun og tilfinningamiðað bjargráð virtist ýta undir þetta samband. Þær hugmyndir sem hafa svo þróast útfrá kenningum Brown og Wolfe (1994) eru að neikvæð bjargráð ýta undir

þróun einkenna áfallastreituröskunar og áfengis- og/eða vímuefnavandamála eftir áfall (Brown, Read og Kahler, 2003; Fairbank, Hansen, og Fitterling, 1991). Bjargráð geta bæði hjálpað einstaklingi og viðhaldið eða aukið á vandamál eftir áfall (Fairbank og fél., 1991; Foa og Kozak, 1986; Valentiner, Foa, Riggs, og Gershuny, 1996). Erlendar rannsóknir hafa sýnt að tilfinningamiðuð bjargráð (*emotion focused coping*) og forðun (*avoidance*), ýti sérstaklega undir einkenni áfallastreituröskunar eftir áfall eins og kynferðislegt ofbeldi (eins og vísað er til í Fairbank og fél., 1991; Foa og Kozak, 1986; Valentiner, Foa, Riggs, og Gershuny, 1996).

Rannsóknir sýna líka að þeir sem notast við neikvæð bjargráð og forðun til að komast yfir áfall þroa frekar með sér áfengis- og/vímuefnavandamál og eru líklegri til þess að falla aftur í neyslu ef þeir voru í neyslu fyrir áfallið (Brown og fél., 2003; Ouimette, Ahrens, Moos og Finney, 1997). Þessar rannsóknir sýna að mikilvægt er að skilja margvíslegar víddir bjargráða svo hægt sé að setja upp meðferðarplan fyrir brotaþola.

1.3. Bjargráð

Hugtakið bjargráð er samansett af hugrænum, atferlis og tilfinningalegum þáttum (Macy, 2007). Fyrst tekur einstaklingur upplýsingar úr umhverfinu um atburð eða reynslu. Nauðsyn einstaklingsins til að snúa sér að bjargráðum er vegna þess að einstaklingurinn metur atburðinn eða reynsluna sem hættu sem hefur svo áhrif á líðan hans, markmið eða þarfir. Um leið og búið er að staðfesta að hætta sé til staðar þá metur einstaklingurinn hvaða valmöguleika hann á í bjargráðum sínum og getu sína til þess að bregðast við.

Lazarus og félagar (1988, 1993) skilgreina hugtakið bjargráð sem breytilega hugræna og atferlislega viðleitni til þess að stjórna innri og/eða ytri kröfum sem eru þungbærar fyrir einstaklinginn. Það er að segja einstaklingur breytir hegðun og hugsun sinni til þess að takast á

við erfiðar aðstæður. Með þessa skilgreiningu að grunni skilgreindi Nurius (2000) bjargráð sem röð viðbragða sem miða að því að stjórna hættunni, takmarka áhrif hennar og stjórna neikvæðum tilfinningum sem tengjast hættunni (eins og vísað er til í Macy, 2007).

Taylor (1983) byggði á rannsóknum sínum á konum með brjóstakrabbamein og setti fram hugtakið aðlögunarbjargráð (*adaptive coping*). Hún staðhæfir að þegar einstaklingur þarf að horfast í augu við persónulega ógn þá snýr hann sér að áherslum á endurskipulagningu, stjórnun og jákvæðum breytingum. Taylor lýsir þessari aðferð, sem getur verið huglæg, tilfinningaleg og atferlisleg, sem aðlögun. Þegar þessari aðlögun er beitt sem bjargráð gagnvart áfalli þá felur hún í sér leit að merkingu í reynslunni, einstaklingur reynir að ná stjórn á atburði og reynir að láta sér líða vel með sjálfan sig aftur. Zeider og Saklofske (1995) lýsa aðlögunarbjargráði sem minni líkamleg viðbrögð og sálfræðilegar þjáningar, viðkomandi snýr sér að venjubundinni félagslegri virkni og hversdagslegum athöfnum, viðkomandi upplifir vellíðan og viðheldur jákvæðu sjálfsmati og skynjun sinni á áhrif í lífi sínu. Búið er að setja alls kyns áföll, ógnir og áskoranir inn í aðlögunarkenningu Taylor og hefur hún fengið vísindalegan stuðning (Updegraff og Taylor, 2000).

Rannsóknir hafa sýnt fram á jákvæð áhrif aðlögunarbjargráðs (*adaptive coping*) hjá konum sem hafa orðið fyrir kynferðislegri misnotkun, ekki einungis í tengslum við geðheilsu heldur líka til að koma í veg fyrir endurtekningu neikvæðs atburðar (eins og vísað er til í Macy, 2007). Ein rannsókn komst að þeirri niðurstöðu að bjargráðið að endurmeta tilfinningar á jákvæðan hátt virkaði sem neikvæður miðill (*mediator*), það er að segja dró úr líkum á endurtekningu atburðarins (Irwin, 1999).

Austenfelds og Stanton (2004) skilgreindu tilfinningamiðuð bjargráð og notar fólk þau bjargráð til að minnka tilfinningar sem koma í kjölfar áfalls. Dæmi um tilfinningamiðuð bjargráð

er forðun, leitun að tilfinningalegum stuðningi og jákvætt endurmat. Þau tala líka um vandamálsmiðuð bjargráð (*problem focused coping*) sem samanstendur af því að reyna að breyta kröfum til síns sjálfs, dæmi um þessi bjargráð er að skilgreina vandamálið, vega og meta aðrar úrlausnir og fylgja áætlunum. Samkvæmt Austenfelds og Stantons (2004) þá eru vandamála-miðuð bjargráð betri en tilfinningamiðuð þegar kemur að bataferli brotaþola.

Brotaþolar nauðgunar beita stundum forðun til að takast á við áfallið en forðun felur í sér að forðast að upplifa reynslu sína tengda áfalli, hundsa þá staðreynd að atburðurinn átti sér stað og allar tilfinningar og hugsanir tengdar honum (Billings og Moos, 1981; Endler og Parker, 1990). Ein aðferð forðunar er reynsluforðunarbjargráð (*experiential avoidance coping*) sem samkvæmt skilgreiningu Hays, Wilson, Gifford, Follette og Strosahl (1996) eru notuð þegar einstaklingur er í afneitun varðandi ákveðnar persónubundnar upplifanir (líkamsskynjanir, tilfinningar, hugsanir, minningar, ímyndir eða hegðun) og reynir að breyta eðli, tíðni eða samhengi atburðarins þrátt fyrir mögulegar skaðlegar afleiðingar. Þessum bjargráðum er erfitt að breyta því þau draga úr neikvæðum tilfinningum varðandi áfallið og gefa því strax jákvæða endurgjöf og áhrif, til lengri tíma geta reynsluforðunarbjargráð haft víðtæk neikvæð áhrif. Rannsóknir sýna að þessi bjargráð ýta undir einkenni ýmissa geðrænna vandamála eins og þunglyndi og kvíða (Hayes og fél., 2004).

Auk þess að finna tengsl á milli aðlögunarbjargráða, geðheilsu og endurtekningu atburðar þá sýna rannsóknir mun á milli kvenna sem hafa orðið oftar fyrir kynferðislegri misnotkun og þeirra sem hafa lent einu sinni í þessum aðstæðum (Breitenbecher, 2001). Munurinn felur í sér meiri stjórn og betra álit á eigin færni (*self-efficacy*) hjá konum sem hafa í færri skipti orðið fyrir kynferðislegri misnotkun. Á móti, því meir sem einstaklingur tekur þátt í forðandi bjargráðum því líklegri er hann til þess að kljást við geðheilsu- og heilsuvandamál. Nýlegar rannsóknir hafa

sýnt að bjargráð eins og forðun, skortur á tjáningu og forðun á félagslegum aðstæðum tengist lélegri geðheilsu og verri sálfræðilegri útkomu (Messman-Moore og Long, 2003; Proulx, Koverola, Fedovowicz og Kral, 1995).

Bjargráðið forðun hefur einnig verið tengt við seinkun á tilkynningu á kynferðislegu ofbeldi sem bendir til þess að konur sem segja ekki frá strax geta verið að forðast það að takast á við atburðinn með því að drekka, draga sig frá öðrum eða hætta í skóla eða vinnu (Ullman, 1996).

Konur þurfa að horfast í augu við félagslega smán og goðsagnir um nauðgun þegar kemur að því að tilkynna kynferðislegt ofbeldi (Burt, 1980; Ullman, 1999), þar sem neikvæð félagsleg viðbrögð eru líklegri í þeim tilvikum. Cohen og Roth (1987) komust að því í gegnum úrtak 72 brotaþola að þeir sem tilkynntu atburðinn til lögreglunnar fyrr eða sóttust eftir faglegri aðstoð áttu auðveldara með að aðlagast félagslega en þeir sem tilkynntu það seinna (eins og vitnað er til í Ullman, 1999). Þessar niðurstöður benda til þess að það þarf að leggja meiri áherslu á menntun almennings og læknastéttar á aðstæðum kvenna sem hafa orðið fyrir kynferðislegu ofbeldi.

Það eru nokkur hugtök yfir „viðbrögð“ frá öðru fólk sem brotaþolar kynferðislegs ofbeldis geta upplifað þegar þeir trúa þeim fyrir atburðinum, yfirleitt kallað félagslegur stuðningur (*social support*) (Davis, Brickman og Baker, 1991; Ullman, 1996). Þessi viðbrögð geta verið jákvæð eða hlutlaus í áhrifum á brotaþola. Önnur viðbrögð eru kölluð neikvæð félagsleg viðbrögð (*negative social reactions*), eins og ásökun fórnarlambs og vantrú, sem hægt er að skilgreina sem fjarvera jákvæðs félagslegs stuðnings. Þessi neikvæðu félagslegu viðbrögð geta verið vísvitandi aðgerðir til þess að kvelja brotaþola eða óviljaverk sem átti í raun að vera stuðningur frá aðstandendum (Herbert og Dunkel-Schetter, 1992). Til dæmis þegar

fjölskyldumeðlimur segir brotaþola að gleyma þessu og halda áfram með lífið getur það haft neikvæð áhrif á brotaþola.

Symonds (1980) lýsti hugtakinu „seinni skaði“ (*second injury*) þar sem brotaþoli upplifir höfnun og skort á stuðningi frá samfélagi, fjölskyldu og vinum. Vinir og ættfólk eru tengslanetið sem brotaþolar nota mest til að trúa fyrir atburðinum og virðast hjálpa brotaþolum mest, þar sem lögregla, læknar og prestar eru minnst notaðir í þeim aðstæðum og virðast hjálpa brotaþolum minnst (Golding, Siege, Sorenson, Burnam og Stein, 1989; Popiel og Susskind, 1985). Rannsókn Popiel og Susskind (1985) sýndi ekkert tölfræðilegt samband á milli félagslegs stuðnings og sálfræðilegri aðlögun þrem mánuðum eftir atburðinn. En skortur á sambandi á milli þessara tveggja breyta getur verið vegna lítils úrtaks, 25 einstaklingar. Aðrar rannsóknir hafa sýnt bæði jákvæð áhrif félagslegs stuðnings á bataferli brotaþola (Burgess og Holmstrom, 1978; Kaniasty og Norris, 1992; Sales, Baum og Shore, 1984; Ullman, 1996) og engin áhrif félagslegs stuðnings á bataferli brotaþola (Davis og fél., 1991; Popiel og Susskind, 1985).

Í rannsókn Burgess og Holmstrom (1978) komust þeir að því að félagslegur stuðningur er tengdur betri sjálfsmýnd. Rannsókn þeirra sýndi að 45% brotaþolar sem höfðu félagslegan stuðning náðu sér á nokkrum mánuðum en engin af brotaþolum náði sér á þessum tíma án félagslegs stuðnings. Í eftirfylgninni eftir, fjögur til sex ár, komust þeir að því að einungis 20% brotaþola með félagslegan stuðning voru ekki búin að ná sér en 53% þeirra sem voru ekki með félagslegan stuðning voru ekki búin að ná sér.

Kaniasty og Norris (1992) rannsókuðu brotaþola ofbeldisfullra glæpa í langsniðsrannsókn þar sem sex prósent úrtaksins voru brotaþolar kynferðislegs ofbeldis. Þau komust að því að skynjaður félagslegur stuðningur minnkaði sálfræðileg einkenni eins og stress og þunglyndi en fenginn félagslegur stuðningur eins og upplýsingar og áþreifanleg hjálp minnkaði ótta við glæpi

en ekki sálfræðileg einkenni til langs tíma. En þar sem líttill hluti úrtaks voru brotaþolar kynferðislegs ofeldis er þetta ekki lýsandi en er engu að síður mikilvæg rannsókn á þessu sviði þar sem notast var við staðlaðar mælingar á bæði skynjuðum stuðningi (*The interpersonal support evaluation list*) og fengnum stuðningi (*The inventory of socially supportive behaviors*).

Útfrá þessum rannsóknum skiptir álit almennings miklu máli þegar kemur að nauðgun í samhengi við gildi í samfélaginu og félagslegt hlutverk kvenna.

1.4. Gildi og ábyrgð samfélagsins

Jean Kilbourne (1987) heldur því fram að konur séu sýndar í auglýsingum ljósvakans sem vanmáttugar og einfaldar. Konur eru veikburða kyn sem þurfa hjálp. Einnig er konan hlutgerð að mörgu leyti og líkami hennar gerður að söluvöru. Kilbourne vill meina að þannig sé samfélagið búið að „gjalfella“ konur og því sé auðveldara að ráðskast með hana og misnota. Auglýsingar í fjölmiðlum grafi þannig undan stöðu konunnar á jafnréttisgrundvelli.

Ábyrgð samfélagsins er mikil að því leyti. Á meðan hinn samfélagslegi veruleiki er til staðar, þar sem litið er á konuna sem vanmáttuga er auðveldara að nota konuna sem hlut. Kilbourne (1987) bendir á það að konur í auglýsingum eru aðlagaðar að hugmyndum karla um fegurð. Ekki sérðu konu með hríkkur, bólur, appelsínuhúð, slit eða hvað þá ör á líkamanum eftir sár. Gildi samfélagsins í garð kvenna eru gerð til þess að konum mistakist að ná þeim og þau skilaboð sem konurnar fá er að ef þær eru ekki nægilega fallegar, nægilega mjóar, með glansandi hár og fullkomna húð án þess að vera með bólur eða slit þá eru þær hreinlega ekki að reyna nægilega vel.

Það sem Jean Kilbourne (1987) er að reyna að benda á er að konan er færð frá því að vera einstaklingur yfir í að vera hlutur. Það er verið að hlutgera konur hvað eftir annað og þar að

leiðandi auðveldar það karlmönnum að misnota konur. Auglýsingar sem eru í gangi allstaðar í kringum okkur í útvarpinu, sjónvarpinu, dagblöðum og tímaritum, segja okkur að konur séu kynverur sem auðveldara er að brjóta á. Konur eru sýndar sem þöglar og brothættar. Karlmann er hins vegar sýndir í þessum sömu auglýsingum sem vöðvastæltir og í ógnandi stellingum.

Við búum í samfélagi þar sem þessar auglýsingar dembast yfir okkur öll daglega og af fullum þunga. Allir menn mótaðist af samfélagi sínu á einhvern hátt. Auglýsingar eru þar að leiðandi stór félagsmótandi þáttur í lífi hvers einstaklings. Fjölmíðlar spegla það félagslega rými sem þeir lifa í.

Í meistararitgerð Önnu Bentínu Hermansen (2010) segir hún frá bók eftir Easteal og McOrmond-Plummer frá árinu 2006, sem kallast „*Real Rape, Real Pain : Help for Women Sexually Assaulted by Male Partners*“. Höfundar bókarinnar segja frá því að nauðgunarmýtur séu af tvennu tagi. Annars vegar er það að kona sé að bjóða upp á að láta nauðga sér með klæðaburði. Sú mýta er algengari í samfélaginu sem við lifum í. Hins vegar er það sú mýta að konan sé að gera sér upp reynslu að vera nauðgað, að hún sé að ljúga upp á karlmanninn. En báðar þessar mýtur eru þannig að brotaþolar séu ábyrgir fyrir verknaðinum.

Easteal og McOrmond-Plummer (2006) settu fram helstu hugmyndir um kynverund kynjana og má sjá mun milli þeirra.

Kynverund kvenna: Konur njóta þess að vera „þvingaðar“ eða tældar til kynferðislegra athafna. Þar af leiðandi gefur list „tælingar“ leyfi til að brjóta á bak aftur hvers kyns móttöðu sem kemur frá konunni. Hún þráir í raun að verða yfirbuguð af seiglu karlmannsins, sem gefst ekki upp þó að á móti blási. Ef

„raunveruleg“ nauðgun hefur átt sér stað, hlýtur konan að hafa talsverða áverka, þar sem talið er að kona samþykki kynferðislegar athafnir ef hún berst ekki á móti þeim.

Kynverund karla: Nauðgun er afleiðing kynhvatar sem verður stjórnlaus ef hún er vakin. Maðurinn er knúinn áfram af örvaður af klæðnaði, háterni eða skilaboðum sem konan (jafnvel ómeðvitað) sendir (Easteal og McOrmaond-Plummer, 2008. S. 66-67, Anna Bertína þýddi 2010).

2. Aflið

Aflið eru samtök gegn kynferðis- og heimilisofbeldi á Akureyri. Aflið var stofnað árið 2002 í framhaldi af tilraunastarfsemi Stígamóta, sem eru systrasamtök Aflsins. Þar kom í ljós að mikil þörf er á slíkum samtökum á Norðurlandi. Markmið Aflsins er að aðstoða einstaklinga við að finna sinn eigin styrk og nota hann til að breyta eigin lífi (Aflið, 2008).

Boðið er upp á einstaklingsviðtöl fyrir þolendur kynferðisofbeldis og/eða heimilisofbeldis og aðstandendur þeirra sem óska eftir ráðgjöf. Einnig er símavakt allan sólarhringinn ef einhver vill leita sér ráða. Það þarf mikinn kjark til að leita sér aðstoðar eftir áfall af þessum toga og er sérstaklega tekið tillit til þess þegar leitað er til Aflsins, því þar starfa sem leiðbeinendur einungis þeir sem eru sjálfir þolendur ofbeldis (Aflið, 2008).

Aflið býður upp á hópastarf eða sjálfshjálparhópa, þar sem 6-8 einstaklingar eru saman í hóp og fara í gengum ákveðin skref í átt að uppbyggingu. Hver hópur fer yfir 17 atriði sem

tengjast afleiðingum kynferðis- og/eða heimilisofbeldis. Hópurinn hittist 13-15 sinnum í fjórar til fimm klukkustundir í senn (Aflið, 2008).

3. Frumrannsókn höfunda

Í þessari rannsókn verða bjargráð brotaþola nauðgunar skoðuð. Einnig mun rannsóknin skoða samfélagslega ábyrgð í tengslum við álit almennings á þáttum sem geta haft áhrif á tíðni nauðgunar eins og tíska og samþykkt gildi á einnar nætur gamani. Markmið þessarar rannsóknar er að gefa innsýn í upplifun brotaþola á nauðgun, yfirlit yfir afleiðingar nauðgunar og hvernig brotaþoli tekst á við þær afleiðingar. Einnig er markmið rannsóknar að greina ríkjandi hugmyndir í samfélaginu sem tengjast nauðgun.

Ávinningur rannsóknarinnar kemur fram í mörgum myndum þar sem verið er að skoða nauðgun útfrá tveim fræðilegum sjónarhornum, sálfræðilegu og þjóðfélagslegu. Það sem sálfræðilega sjónarhornið gefur af sér er innsýn í andlegar afleiðingar nauðgunar og hvernig brotaþoli tekst á við vandamálin sem eru afleiðing atburðarins. Þessar upplýsingar geta aukið á skilning almennings og bætt þjónustu við brotaþola. Þar sem lítið er um rannsóknir á þessu sviði þá er þetta þörf sem þarf að mæta í samfélaginu. Útfrá þjóðfélagsfræðilega sjónarhorninu þá getur það gefið okkur innsýn á hugmyndir fólks í samfélaginu hvað „veldur“ nauðgun og kynslóðabil á þeim hugmyndum. Vonast er til þess að heildarniðurstaða rannsóknarinnar muni bæta þjónustu við brotaþola nauðgunar, gefa fólkki góða innsýn í þolraunir brotaþola nauðgunar og sýna áhrif á gildi í samfélaginu í framtíðinni ef hugmyndum um kynlíf er ekki breytt.

3.1. Aðferðir og framkvæmd – fyrri hluti

Tekin voru fjögur eigindleg viðtöl við konur sem eru brotaðolar nauðgunar og hafa á einhvern hátt nýtt sér þjónustu Afslins. Þrjú af viðtolunum voru tekin í viðtalsherbergjum Afslins til að auka öryggi viðmælenda. Viðtölin voru síðan borin saman og tekið saman sameiginleg einkenni þeirra og rauði þráðurinn rakin hjá hverjum einstaklingi. Allar upplýsingar sem fengnar voru úr viðtolunum eru birtar með nafnleynd og gögnum eytt að lokinni úrvinnslu. Með þessari aðferð er reynt að fá upplifun kvennanna á blað og mögulega auka innsýn annarra á veruleika kvenna sem orðið hafa fyrir nauðgun.

Tilgáturnar í rannsókninni eru tvær: Brotaðolar nauðgunar nota frekar reynsluforðunar bjargráð (*experiential avoidance coping*) heldur en tilfinningamiðuð bjargráð (*emotion focused coping*). Seinni tilgátan er: Yngri kynslóðin er móttækari fyrir gildum samfélagsins í sambandi við kynlíf en þeir sem eldri eru.

3.2. Fjögur viðtöl við brotaðola nauðgunar

Viðtölin voru tekin dagana 23. og 25. apríl 2011. Í byrjun hvers viðtals voru viðmælendur beðnir um að velja sér dulnefni til þess að vernda persónuupplýsingar. Viðmælendur voru einnig látnir vita að ef það væru einhverjar spurnigar sem þeir vildu ekki svara þá bæri þeim engin nauðsyn til þess. Viðtalsramminn innihélt 20 spurningar en aðrar spurningar voru spurðar þegar við átti. Signý er mjög meðvituð um fræðin og þar að leiðandi er reynslusaga hennar öðruvísi uppbyggð en hinna kvennana.

3.2.1. Reynslusaga Signýjar 23 ára

Þegar hún neitaði honum um kynlíf rauk hann í burtu. Hún kallar á eftir honum og spyr hvað sé að honum. Þá snarstoppar hann og Signý sér hvað hann er breyttur. Brosið var horfið og allt önnur manneskja labbar til hennar á ný. Á því augnablikí áttar hún sig á því hvað er í vændum. Hún byrjar á því að streitast á móti en er lamin fyrir vikið. Eftir það gerir hún ekki neitt og hugsar með sér að þessu verði brátt lokið. Signý reyndi að gera allt til að róa sig niður og hún setti sig inn í ákveðinn draumheim meðan á nauðguninni stóð. Hann sleppir takinu á henni, þakkar fyrir sig og labbar í burtu. Allt í einu dettur hún inn í raunveruleikann og bókstaflega sá hvernig heimurinn hrundi allt í kringum hana.

„Ég ætla ekki að segja neinum hvað gerðist!” var það fyrsta sem hún hugsaði. Signý herti upp hugann, þurrkaði burt tárin og lagaði sig til. Hún labbar af stað og við hvert fótatak hugsaði hún „enginn fær að vita þetta!”, skömmin varð strax gríðarleg. Signý labbar inn á kvennaklösettið á næsta skemmtistað til að þurrka burtu blóð úr sér og annarskonar líkamsvessa úr honum. Þegar hún var búin að vera þarna í nokkrar sekúndur þá labbar vinkona hennar inn og áttar sig strax á hvað hafi gerst. Á innan við 10 mínútum var búið að koma upp um stærsta og ljótasta leyndarmál Signýjar. Leyndarmálið sem var ætlað engum öðrum en henni. Leyndarmálið sem átti bara að vera hennar. Leyndarmál sem Signý trúði að hún myndi aldrei þurfa að eiga.

Næstu klukkutímar í lífi Signýjar eru henni afar minnisstæðir. Signý gerði allt sem konum er sagt að gera eftir nauðgun. Hún getur eiginlega ekki útskýrt þessa klukkutíma öðruvísi en eitt mesta tilfinningaflakk sem hún hefur farið á. Allt frá því að vera lömuð á líkama af hræðslu yfir í að hlaupa á göngum sjúkrahússins. Allt á milli sárasta gráts sem hún hefur gefið frá sér, til svo mikils hláturskasts að hún þurfti að hafa sig alla við að pissa ekki á sig.

Signý heldur að hún hafi sagt lögreglunni frá öllu. Hún getur ekki sagt frá þeim tíma sem fór í að segja lögreglunni frá því hvað gerðist. Ástæðan fyrir því er sú að hún man ekki hvað hún sagði þar inni. Þegar Signý labbaði út úr herberginu, þar sem hún sat inni með rannsóknarlögreglunni og móður sinni, þá rankaði hún við sér. Hún talaði í einhverju móki allan þann tíma sem hún sat þar inni. Signý var ekki ánægð með þetta fyrirkomulag. Hún hafði ekki gert upp hugann hvort hún ætlaði að kæra, hvort hún væri tilbúin til að leggja það á sig. Signý fór á sjúkrahúsið svo hún hefði öll gögn og allar sannanir ef hún myndi ákveða að kæra ofbeldismann sinn. En þegar komið var uppeftir var lögreglan strax kölluð til. Læknirinn sem skoðaði hana mælti með því að hún myndi nú ræða við lögregluna en það þyrfti ekkert að gerast í kærumálinu. Það væri gott að ræða við lögregluna til að sjá hvar hún stæði. Signý samþykkti það og þegar hún kom inn þá var með því fyrsta sem lögregluþjónninn segir að þar sem hann væri kominn í málið þyrfti ríkið að kæra manninn, þetta væri komið úr hennar höndum. Satt að segja man hún ekkert hvað gerðist eftir það.

Þetta var notað gegn Signý í dómnum. Það var hægt að sjá misräemi frá því hún talaði við lögregluna um nóttina og þegar hún talaði við hana þremur vikum síðar. Það finnst henni bara alveg eðlilegt. Rétt eftir svona áfall er ekki hægt að muna nákvæmlega hvernig atburðarrásin fór fram. Þegar hún talaði aftur við lögregluna þá var hún búin að fá tíma til að krefja hugann um það hvað hafði í raun og veru gerst.

Það er margt í kerfinu sem betur má fara. Brotapolar nauðgunar sem kæra atburðinn til lögreglunnar mega búa sig undir að málið þeirra fari ekki í gegn. Þegar Signý kærði sinn ofbeldismann bjóst hún við því að hún myndi vinna þetta mál, jafnvel þótt hún væri búin að heyra það frá svo mörgum að hún ætti ekki að reikna með að hann færi í fangelsi, meira segja frá lögfræðingi hennar. En Signý gerði það, hún gaf sér von um að í þetta skipti, jafnvel bara þetta

eina skipti, hefði hún heppnina með sér. Hún gerði allt rétt, fór í skoðun strax á eftir þar sem sást greinilega hvað hefði gerst. Á fötunum var líkamsvessi úr ofbeldismanninum og hann var kominn inn á stöð til skýrslutöku fimm tímum eftir að talað var við lögregluna. Jafnvel þótt hann hafi kynnt sig í upphafi kvöldsins sem Ragnar sem er ekki hans rétta nafn. En heppnin var ekki með Signýju. Hann gekk í burtu frá þessu heim til konu sinnar og þriggja ungra barna.

Fyrst á eftir notaðist hún við jákvæð tilfinningamiðuð bjargráð. Hún forðaðist tilfinningar sínar og drekkti sér í vinnu og námi. En þegar lífið hennar komst í réttar skorður á ný hrasaði hún illilega. Í október 2010 var Signý greind með áfalla- og streituröskun. Það var eins og hún hafi hreinlega ekki verið tilbúin til að vinna úr nauðguninni fyrr en fyrir átta mánuðum. Signý segir að áfallið hafi ekki komið fyrr en hún var tilbúin til að vinna úr því.

Orðið nauðgun samanstendur af mörgum tilfinningaþrunum orðum eins og hatur, sársauki, illska, skömm og svo mætti lengi telja. Nauðgun er eitthvað sem kemur fyrir stelpur sem eru ekki að fara varlega, sem drekka of mikið eða jafnvel dópa. Þetta var hennar skýring áður en Signý varð brotaþoli nauðgunar. Hún sem var bara rétt tvítug, drakk áfengi í miklu hófi og eiturlýf voru svo fjarri hennar hugsun að hún vissi ekki hvort maður ætti að sprauta sig með kókaíni eða hvernig þetta allt færi fram. Hvaða einstaklingur sem er getur lent í sama hóp og Signý, orðið brotaþoli nauðgunar. Þú getur verið að spila eftir öllum lífsins reglum en samt sem áður orðið fyrir nauðgun.

Nauðgun er svo miklu meira heldur en einn atburður. Áður en Signý vissi af var leyndarmálið hennar orðið að fjölskyldusorg. Pabbinn sem er alltaf svo sterkur tók á móti henni grátandi og knúsaði hana svo lengi að Signý hélt hann ætlaði aldrei að sleppa henni aftur og mamman, sú sem alltaf vissi hvað ætti að segja og hvernig ætti að bregðast við, faðmaði hana

svo fast að Signý hélt hún væri að reyna að koma sér inn í magann sinn aftur, þar sem mamman gæti verndað Signý fyrir öllu. Í dag er nauðgun orð sem mamma og pabbi geta ekki sagt.

3.2.2. Reynslusaga Önnu 37 ára

Saga hennar byrjar þegar hún er 31 árs gömul, þegar hún heldur party heima hjá sér þar sem áfengi var haft um hönd og kunningjar og vinir voru boðnir velkomnir. Eftir því sem á leið partíið þá fór hún að daðra og kyssa vin kunningja síns. Eftir nokkra stund þá ákveður hún að fara að sofa og fer ein inn í herbergi. Vinur kunningja hennar elti hana inn í herbergi og var fyrst mjög almennilegur en heldur alltaf áfram þó svo að hún hafi sagt nei við hann. Anna bætir við:

Ég segi nei og hann heldur samt áfram og ég frýs ... bara geri ekki neitt. Ligg þarna einhvern vegin á hliðinni á grúfu og sný þá baki í hann og ég er á bullandi túr þannig að það er svosem ekki erfið leið fyrir hann. Hann klæðir mig ekki úr einu eða neinu heldur bara lyftir upp pilsinu og tekur niður nærbuxurnar. Og hérna kemur hann fram vilja sínum, ég segi áfram virkilega nei og fer að gráta og það er komið inná okkur af því að þau heyra mig gráta.

Eftir að komið var að þeim þá rís hann upp og fer, skilur símann sinn og jakkann eftir. Anna í hálferðu losti tekur upp símann hans og hringir á lögregluna, hann var strax handtekin eftir það. Hún fer svo á slysadeildina og fer í skoðun en var mjög ósátt við sumar spurningar sem hún var spurð að en segir að lækninn og hjúkrunarfólkið hafi verið yndislegt. Henni leið illa andlega og

líkamlega eftir þetta og fer strax að vinna hjá Aflinu en hún segist hafa verið dofin og þreytt daginn eftir. Hún lýsir tilfinningum sínum á þennan veg:

Þessi höfnun kemur sterkt inn og sektarkennd. Þarna einhversstaðar heldur maður að viðkomandi hafi gert einhver mistök, maður hefði átt að berjast meira eða standa upp og fara eða gera eitthvað. Maður á að kunna þetta allt saman hvernig á að bregðast við, minnti mig bara á DV en þar stóð einu sinni; potaðu í augun og sparkaðu í punginn og allt það. Það situr svolítið í mér.

Anna hafði upplifað misnotkun áður en fer ekki nánar út í þá misnotkun. Eftir atburðinn sækist hún eftir aðstoð strax í gegnum Aflið og sálfræðing. Hún er ennþá að jafna sig á þessum atburði en það tók hana um það bil eitt og hálftrár að komast yfir þetta að mestu. Anna segir:

Það er þú veist alveg eitt og hálftrár og samt einhversstaðar ennþá.
Vegna þess að stundum fæ ég ennþá, „þetta var ekkert nauðgun,
þetta var meira mér að kenna“. En ég er mun styrti í þessum
hugsunum núna heldur en til þess að byrja með ... ég held ég
komist aldrei yfir þetta af því að ég er ennþá í þessum hugsunum
og þær eiga eftir að fylgja mér alltaf en í mun styrti tíma og í
minna mæli.

Hún fór í mikla afneitun strax eftir atburðinn og segir það augljóst vegna þess að hún fór strax í vinnuna daginn eftir og henni fannst þetta vera bara enn eitt áfallið sem var algjör óþarfi að syrgja.

Kerfið brást henni algjörlega þegar kom að viðhorfi gagnvart atburðinum, henni fannst það hins vegar misjafnt eftir vinum. Hún upplifir skilning á atburðinum hjá þeim sem hafa upplifað þetta en ekki frá þeim sem hafa þetta ekki í reynslubankanum.

Eftir atburðinn fer hún að drekka í meira mæli og þá helst um helgar en í dag eru 2 ár síðan hún hætti alfarið að drekka áfengi og heldur sig við kaffið. Anna upplifði stjórnleysi eftir atburðinn. Hún segir:

Já sumsstaðar gerði ég það. Var sem sagt komin á ágætt ról, búin að fara í gegnum erfiðan skilnað. Og búin að ná ... vera ágætlega komin á beinan veg, líka í sambandi við fyrri áföll. Og þarna einhversstaðar fannst mér ég þurfa að byrja uppá nýtt.

Önnu fannst hún hafa fengið næga hjálp eftir atburðinn en þá sérstaklega í gegnum Aflid og sálfræðinginn en sjálfsmynd hennar var mjög löskuð eftir atburðinn. Anna lýsir sjálfri sér svo:

Ég varð náttúrulega bara ennþá feitari og ljótari eftir þetta. Ég á bara greinilega allt vont skilið. Og þannig einhversstaðar fór allt í klessu og ég bara át og át og át og át, var þétt fyrir og varð því þéttari. Og tveimur árum seinna ... eða þremur ... give or take ... þá fer ég í magaminnkun.

Anna upplifir skilning eftir atburðinn hjá flestum en ekki öllum. Sumir segja henni að hætta þessu væli en aðrir sína fullkomin skilning. Einnig finnst henni stundum eins og hún sé dæmd útfrá atburðinum og hún er oft spurð afhverju hún gerði þetta svona en ekki öðruvísi.

Anna kærði nauðgunina en maðurinn var fundinn saklaus sem henni sjálfri finnst skrítið þar sem þrír einstaklingar ganga inn á þau, einn var vinur mannsins en hin voru frænkur hennar tvær.

Það sem Anna vill koma til kvenna í sömu stöðu er:

Alltaf að leita sér hjálpar, alltaf. Þegar maður fær neitun og höfnun einhverstaðar að gefast ekki upp og halda áfram. Finna stað þar sem maður finnur sig. Ef að einhver ráðgjafi, ... geðlæknar eða sálfræðingar eru með eitthvað sem hentar ekki þá halda áfram þar til maður finnur sig einhversstaðar. Það gerir svo ótrúlega mikið, þótt manni langar ekkert til þess að halda áfram að leita sér hjálpar.

Af því að þessi var ömurlegur að gefast ekki upp.

Þegar Anna segir sögu sína segir hún hana af mikilli ákveðni og sjálfstrausti. Svo virðist sem hún sé mikið búin að vinna úr þessum atburði en eins og hún segir þá situr þetta ennþá í henni og mun líklegast alltaf gera.

3.2.3. Reynslusaga Jónu 48 ára

Reynslusaga Jónu byrjar þegar hún var 18 ára. Hún hafði ekki mikla reynslu af því að vera í sambandi og flutti í lítið bæjarfélag og fór að vinna á hóteli þar sem hún jafnframt hafði herbergi til þess að búa í. Jóna segir atburðarrásina vera mjög þokkennda en reynir eftir mesta megni að fara yfir hvað gerðist. Hún og kærastinn hennar ákveða að fara á ball á næsta bæ en Jóna drakk mjög lítið og fór snemma að sofa, kærastinn ákvað að vera lengur og drekka. Seinna um kvöldið dró kærastinn nokkra einstaklinga með sér heim og sátu þau að sumbli í setustofunni. Jóna heldur að þannig hafi árásarmaðurinn vitað að hún væri ein inní herbergi. En þegar hópurinn ákveður að færa sig í annað partý kemur árásarmaðurinn til baka. Jóna lýsir reynslu sinni svona:

Ég vakna við það að það er einhver inni í herberginu mínu og held fyrst að þetta sé kærastinn minn. Svo bara finn ég að þetta er ekki hann. Ég brjálast og hann hleypur út og ég á eftir honum.

Hún hringir í vinkonu sína og segir henni hvað gerðist og maðurinn hennar fer og vekur löggreglumanninn í þorpinu. Hún vissi ekki hvernig átti að bregðast við svona og það sagði henni enginn hvað mátti gera þannig að hún fer í bað vegna þess að henni fannst hún vera skítug en þar með þurrkaði hún út sönnunargögn. Henni finnst kerfið mjög seinvirkt í þessu litla bæjarfélagi þar sem hún var ekki sett í skoðun fyrr en á hádegi daginn eftir og ofan á allt er þetta búið að fréttast um allt bæjarfélagið strax.

Rannsóknarlöggreglan var kölluð til og hún tók saman sönnunargögn í herberginu hennar en árásarmaðurinn hafði skilið sokkana sína eftir og þar að auki fróað sér á meðan hún svaf og missti sæði á rúmgafflinn. Jóna hafði margt að segja um nauðgunina og furðaði sig á ýmsu:

Það furðulegasta við þetta var að kærastan hans beið út í bíl á meðan, eða vinkona hans veit ekki alveg. Strax eftir að hann gerir þetta leggur hann af stað suður og löggan tekur hann svo bara í Kjalarneinu ... En ég hef aldrei séð þennanmann, ég veit ekki einu sinni hvernig hann lítur út í dag.

Þegar lögreglan var að rannsaka herbergið fannst henni hún missa stjórn, það er að segja hún var í raun að missa eina heimilið sem hún átti í bæjarféluginu því að hún mátti ekki vera þar lengur. Í fyrstu vissi hún ekki að hún mætti ekki vera þarna inni og hún var skömmuð af lögreglunni fyrir að fara aftur þarna inn. Henni fannst þetta ekki vera hennar líf lengur, hún ætti ekki þetta dót og herbergi lengur.

Þegar hún fór í yfirheyrsli þá man hún eftir að rannsóknarlögreglumaðurinn fór hjá sér við að spyrja hana sumra spurninganna og þorði ekki að segja sum orðin. Hún fann að hún þurfti að hjálpa honum að klára setningar og þess háttar. En hún skilur að honum fannst erfitt að spyrja þessara spurninga og hann sagði oft: æi þú veist hvað ég meina.

Hún bjó í þessu bæjarfélagi í þrjú ár en þetta gerðist fyrsta árið sem hún bjó þarna, þrátt fyrir að hafa flutt úr bæjarféluginu í þrjár vikur eftir atburðinn þá veit hún ekki af hverju hún fór þangað aftur. Þetta gerist árið 1981 og hún fékk lítinn sem engan stuðning, sú aðstoð sem hún fékk frá yfirvöldum var í raun bara handtakan á árásarmanninum og læknisskoðun.

Hún grét mikið eftir atburðinn og gat ekki hugsað sér að vera með kærastanum sínum en hún finnur fyrir mikilli reiði í hans garð fyrir að hafa komið með þennanmann. Árásarmaðurinn hefur samband við lögfræðingin hennar og reynir að „ganga frá“ málínu peningalega en hún

neitaði því, hún vildi að þetta færi á sakaskrá. Þegar hún er loksins búin að byggja upp sjálfstraust til þess að gera eitthvað í málinu lagalega þá er málið orðið fyrnt.

Eftir þetta frysti hún í rauninni þennan atburð út og það er ekki fyrr en þegar hún er orðin fullorðin að hún fer að vinna í þessu. Jóna telur að sambúð með manni sem beitti hana heimilis-ofbeldi hafi ýtt við sársaukanum útfrá nauðguninni.

Ég held að folk komist aldrei yfir svona alveg en það er náttúrulega hægt að vinna með þetta. Ég er snillingur í að frysta hluti, ég hendi þeim aftur fyrir mig og það þarf oft eitthvað að ýta við mér og þá finn ég að ég brotna niður ... þetta er alltaf að poppa upp, eiginlega meira í dag heldur en það gerði. Og ég held að það sé sko af því að ég er að vinna með hitt [heimilisofbeldið] málið ... Ég finn alltaf að það er byrjað að „tikka“ að það er komið lengra í röðina að ég fari að vinna með þetta.

Þegar hún skilur viðmanninn sinn þá kemur fyrsta áfallið sem ýtir við tilfinningunum varðandi atburðinn og hún tekur fyrsta skrefið. Hún segir systur sinni frá þessu og leitar til sálfræðings þar sem hún brotnar niður. Þegar hún er lögð inn á geðdeild fer hún fyrst að tala um atburðinn við einhvern en hún hafði aldrei sagt neinum í fjölskyldunni þetta. Enn þann dag í dag er hún reið við sjálfan sig fyrir að hafa ekki læst að sér og hefur lykla að öllum svefnherbergjum. Samband hennar og fyrrverandi einkenndist af alkóhólisma og þegar hann var úti að drekka þá tók hún yfirleitt syni sína með sér inn í herbergi og læsti að sér. Þetta olli því að hún bjó við stanslausn spennu og kvíða en hún er einmitt greind með kvíða þegar hún skildi viðmanninn sinn.

Eftir atburðinn fer hún í algjöra afneitun þar sem hún flutti ekki frá bæjarfélagini fyrr en tveim árum seinna þrátt fyrir að líða illa í þessu umhverfi. Jóna segir:

Afneitun míni fólst aðallega í því bara að láta eins og þetta hefði ekkert skeð ... hélt bara áfram í minni vinnu og vann á hótelinu á sumrin og frystihúsini á veturnar ... það vissu þetta ógeðslega margir í bænum en það talaði engin um þetta ... kannski er hugarástand í svona þorpi svona smáborgaraháttur. Ég man að ég fór einu sinni á ball ein, ég meina kærastinn minn hafði oft farið inn á ball með vinum sínum og djúsað og það var ekkert sagt við því ... ég var litin þvílíku hornauga og það kom kona til kærastans míns ... mánudaginn eftir ballið og hún sagði bara blákalt hvað hún vorkenndi honum að eiga svona konu eins og mig ... og þetta stakk mig rosalega.

Eftir þetta einangraði hún sig rosalega vegna þess að henni fannst hún ekki mega fara og vera með vinum sínum lengur.

Sjálfsmynd hennar eftir atburðinn var lítil sem engin. Henni fannst hún eiga skilið að vera í slæmum samböndum og fór úr einu alkasambandi í annað. Jóna lýsir sjálfsmyndinni sinni á þennan veg:

Sjálfssálitið var ekki neitt, mér fannst einhvern vegin bara að ég eigi skilið að vera með svona „lúserum“ ... tökum sem dæmi barnsfaðir

minn, hefði ég verið með sterkari sjálfsmynd þá hefði ég farið miklu fyrr því hann er bara alki og bara stoppaði í þroska. Ég skil við hann og fer aftur í alkasamband ... miklu verra alkasamband.

Því að fyrrverandi minn fór út og málaði bæinn rauðan og allir vissu af því. En ég var búin að heita því að vera aldrei aftur með manni sem drykki svona mikið og svo kynnist ég öðrum manni og sagði bara vá hann er alltaf heima og fær sér einn og einn bjór og það er ekkert svo agalegt. Svo var þetta ekkert einn og einn bjór.

Bara á hverjum degi og svo kippa, maður sá þetta ekkert fyrst ... manni fannst einhvern vegin að þetta ætti að vera svona. Ég held kannski sjálfsmynd míni hafi kannski aðallega lýst því bara ég get ekki valið mann ... ef hann er góður þá finnst mér hann ekki vera mér boðlegur.

Henni finnst hún hafa náð jafnvægi með hjálp Aflsins loksns þegar hún ákvað að fara og það hjálpar henni mikið þar sem hún á mjög erfitt með að tala um atburðinn. Kosturinn við Aflið að hennar áliti er að þarna eru konur með svipaða reynslu og hún getur létt af sér byrðinni. Hún tekur þennan köggul af sér og skilur hann eftir. En það er ekki bara hjálp í að hafa stað til að tala um tilfinningar sínar og vandamál, hún finnur mikla huggun í að hafa stað til að koma og tala um margt annað en nauðgunina, stað til að hlæja líka. Það besta sem henni finnst hún hafa fengið útúr þessari hjálp hjá Aflinu að henni finnst hún hafa losað þessa byrði af aðstandendum.

Þegar Jóna deilir sögu sinni með okkur heyrist að henni finnst ennþá rosalega erfitt að tala um þetta og er með kökk í hálsinum meirihluta viðtalsins. Þegar einstaklingar eru á

viðkvæmum stað í að horfast í augu við tilfinningar krefst það mikils hugrekkis að gera það sem hún gerði fyrir þetta verkefni og viljum við þakka henni fyrir þetta hugrekki.

3.2.4. Reynslusaga Jónínu 26 ára

Jónína og vinkona hennar voru einungis 15 ára gamlar þegar þeim var nauðgað. Þær voru í heimabæ sínum þegar þrír karlmenn úr fótboltaliði bæjarins buðu þeim að koma heim til þeirra í smá bjórdrykkju. Þegar þangað var komið drukku stelpurnar þrjá bjóra og nýttu kvöldið í að kynnast fótboltaleikmönnum. Einn strákanna bauð Jónínu að koma inn í herbergið sitt og ætlaði hann að sýna henni fjölskyldumyndir. Þar inni byrjaði hópnauðgun.

Þeir voru þrír og við vorum tvær, hún varð ólétt eftir þessa nauðgun. Þegar þeir voru búir fór ég heim og fór beint í sturtu og lokaði mig alveg af, lokaði þessu alveg sjálf. Ég vildi ekki segja neitt og sagði ekkert við mömmu né pabba. Þetta kemst upp þegar hún segir foreldrum sínum frá þessu og barnavernd kemst inn í málið. Þannig komst þetta allt saman upp og þetta er kært en þetta er fellt niður þar sem það eru ekki nógu margar sannanir.

Jónína fann fyrir mikilli þreytu og dofa dagana eftir nauðgunina. Hún talar einnig um það að hún hafi fundið til allstaðar. Verið mjög aum í líkamanum eins og hún hafi verið í líkamsrækt í margatíma. Andlega leið henni enn verr. Hún lýsir andlegu líðan sinni á þennan veg:

Eftir þetta reyndi ég að fyrirfara mér mjög oft, mig einhvern vegin leið mjög illa í eigin skinni sem leiddi til þess að ég fór í drykkju áfengis og lauslæti.

Faðir Jónínu misnotaði hana sem barn og eftir að henni var nauðgað leið henni eins og hún væri óhrein og elti uppi ranga stráka. Fór í vond sambönd þar sem hún varð fyrir miklu andlegu og líkamlegu ofbeldi. Hún fékk litla sem enga hjálp á þessum tíma, það var ekki fyrr en árið 2007 sem Jónína byrjar að leita sér hjálpar hjá Aflinu. Hún segir:

Nei, alls ekki. Ég var meira að segja lögð inn á Barna- og unglingsageðdeildina og þar voru mér bara gefin lyf, til að bæla mann niður ... Ég held ég komist aldrei almennilega yfir þetta en það hefur hjálpað mjög mikið að geta talað um þetta og læra að lifa með þessu. En ég held ég komist aldrei yfir þetta ... Ég talaði aldrei um þetta fyrr en ég byrjaði í Aflinu, ekki einu sinni við vini mína. Það var bara afneitun sem fór í gang. Þetta hafði bara ekki skeð.

Jónína leitaði sér lausnar í áfengi og öðrum örвandi efnum og fannst henni að hún hafi misst stjórn á sínu eigin lífi eftir nauðgunina. Hún ásakaði sjálfa sig, segist aldrei hafa átt að þiggja af þeim bjór en í dag hefur hún sætt sig við þetta og ásakar sig ekki í dag. En hún finnur samt fyrir dómhörku frá samféluginu.

Ríkið kærði mennina sem nauðguðu stelpunum. Þær voru undir lögaldri og var það því barnavernd sem kærði mennina en ekki þær sjálfar. En ekki fundust nægar sannarnir til að sakfella mennina, jafnvel þótt önnur stelpan hafi orðið ólétt eftir atburðinn.

Jónína er búin að vinna mikið í sjálfri sér og hún segir frá reynslu sinni af miklu öryggi. En það er greinilegt að fortíðin hefur mótað hana en aftur á móti gert hana sterkari fyrir vikið.

3.3. Aðferðir og framkvæmd – seinni hluti

Tekið var hentugleikaúrtak á Glerártorgi til að skoða gildi og ábyrgð samfélagsins. 200 einstaklingar fengu miða sem bar fjórar krossaspurningar. Spurt var um kyn, aldur, „Telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað?“ og „Telur þú daður og kossa vera samþykki fyrir kynlífí?“

Tvær síðustu spurningarnar eru mjög heitar í samféluginu sem við lifum í. Í flestum dónum kemur fram í hvernig klæðnaði konan var, hvort daður af hennar hálfu hafi verið mikið, hvort hún var ölvuð og jafnvel boðið upp á að láta nauðga sér. Með því að hafa þessar fjórar spurningar saman á blaði erum við að vonast til þess að fá úrtak sem bendir til hvernig þjóðin lítur á brotaþolana.

3.3.1. Aðferð

Pátttakendur

Fjöldi einstaklinga sem tóku þátt í könnuninni voru samtals 200 manns, 64% (124) voru konur og 38% (76) karlar. Þátttakendur voru á aldrinum 14 ára til 81 árs og var meðalaldur 47,5

ár. Notast var við hentugleikaúrtak á Glerártorgi helgina fyrir páskana 2011 og stóð könnunin yfir frá 11:00 til 15:00.

Mælitæki og áreiti

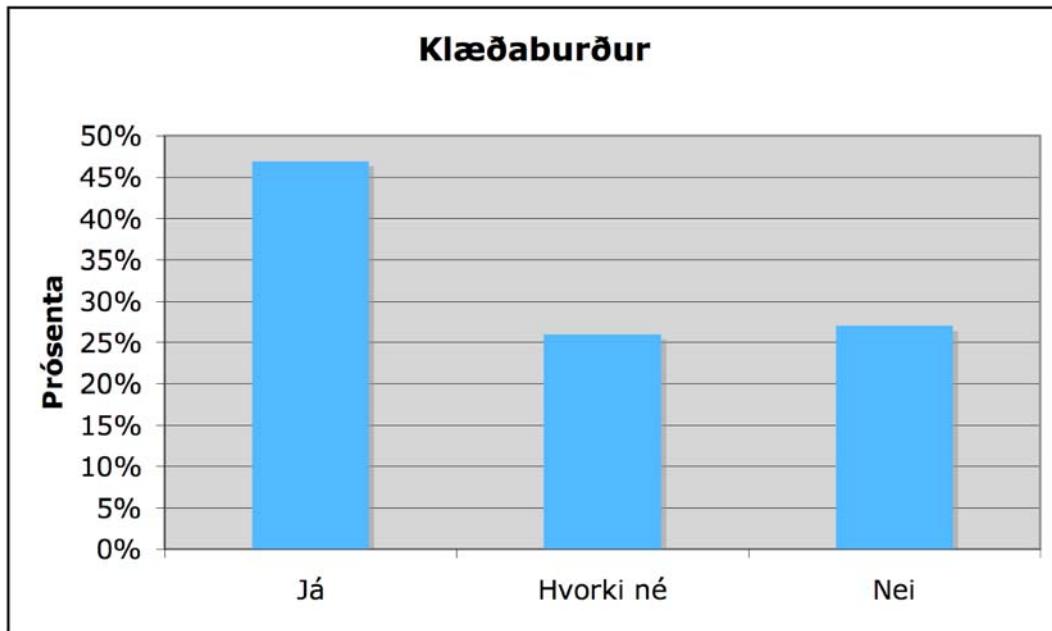
Spurt var um fjórar spurningar. Fyrstu tvær voru kyn og aldur. Seinni tvær spurningarnar voru, „Telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað?“ og „Telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?“.

Framkvæmd

Rannsóknin var framkvæmd þann 16 apríl 2011. Einstaklingar fengu blað sem á voru fjórar spurningar. Blöðin voru brotin saman og sett í kassa sem svipar til kjörkassa. Þetta var gert til þess að rannsakendur geti ekki séð hvað hver og einn þátttakandi skrifar. Með því hvílir nafnleynd yfir svörunum og jafnframt eru vonast til þess að það fáiist hreinskilnari svör með þessu móti.

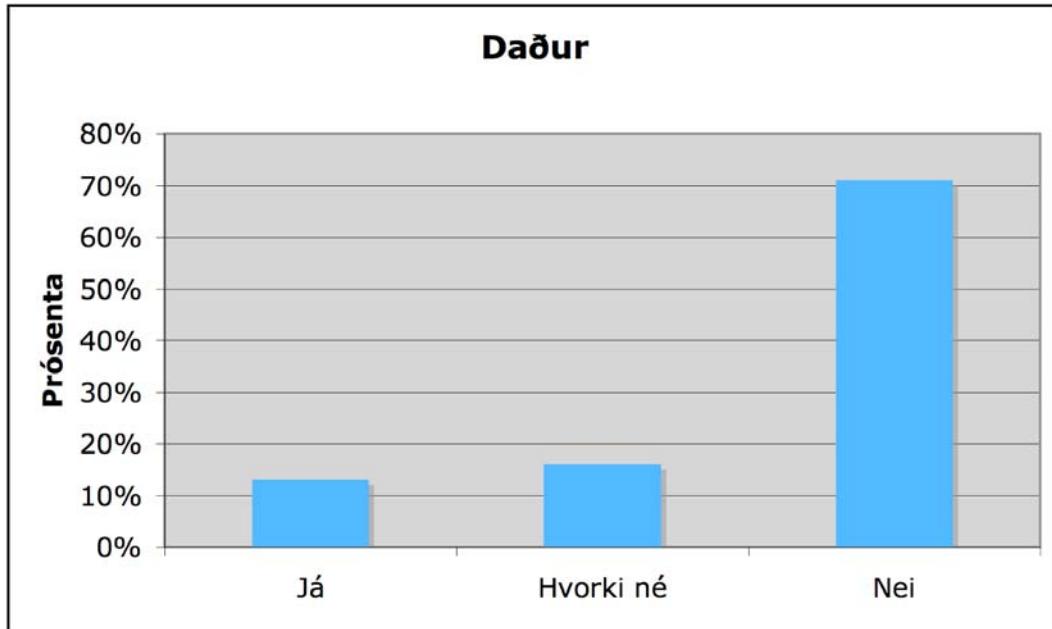
3.4. Skoðanakönnun á Glerártorgi 16. apríl 2011

Fjöldi einstaklinga sem tóku þátt í könnuninni voru samtals 200 manns, 64% (124) voru konur og 38% (76) karlar. Notast var við hentugleikaúrtak á Glerártorgi helgina fyrir páskana 2011 og stóð könnunin yfir frá 11:00 til 15:00. Aldurshópurinn í könnuninni var frá 14 ára aldri upp í 81 árs aldur. Gerð var trúðnafla fyrir tvær lykilspurningarnar í könnuninni. Það er að segja: „Telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað?“ og „Telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?“

Tafla 1: Telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað?

199 einstaklingar svöruðu spurningunni, telur þú ákveðinn klæðaburð auka líkur á því að konu sé nauðgað, af 200, 47% (94) þeirra sagði já, 26% (52) sögðu hvorki né og 26% (53) sögðu nei. Þetta segir okkur að nærri helmingur svarenda telja að ákveðin klæðaburður auki líkurnar á nauðgun.

Tafla 2: Telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?

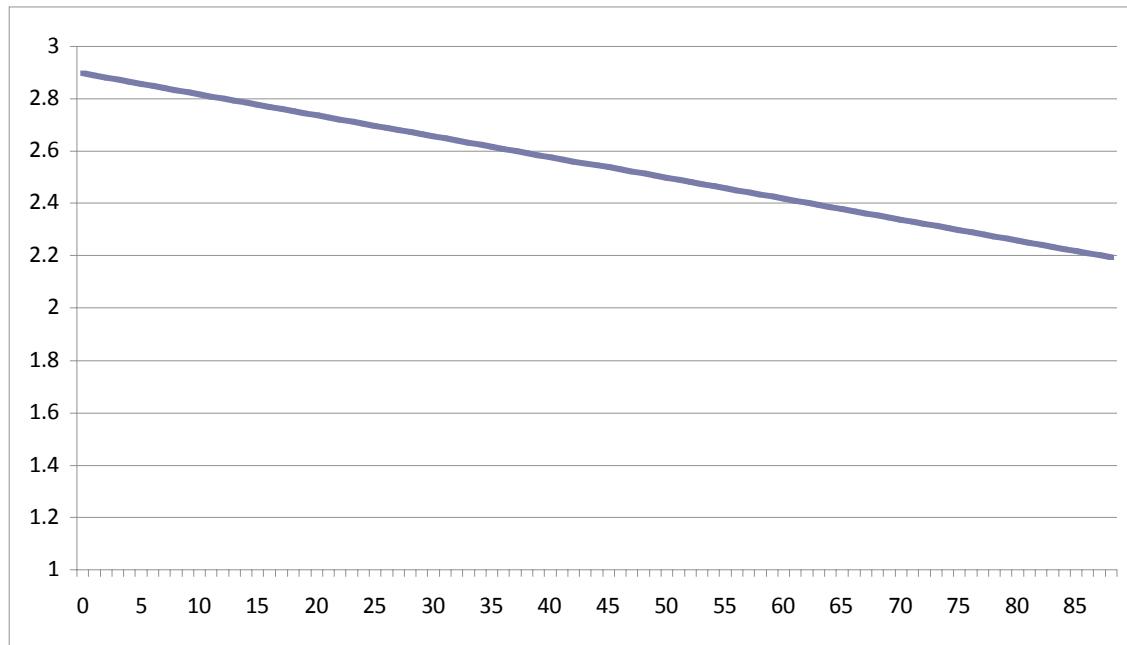
Þegar tíðnitafla fyrir seinni spurninguna, telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi, var sett fram svöruðu 13% (26) já, 16% (32) svöruðu hvorki né og 70% (141) svöruðu nei. 199 einstaklingar svöruðu þessari spurningu og einn miði var ógildur. Þetta segir okkur að mikill meirihluti svarenda telja kossa og daður ekki vera samþykki fyrir kynlífi.

Samfélagsleg gildi varðandi þetta umræðuefnni koma örlítið í ljós í gegnum þessar töflur, klæðnaður skiptir máli þegar kemur að nauðgun en hegðun skiptir minna máli.

Athyglisverð niðurstaða kom í ljós þegar aldur var borin saman við niðurstöður úr spurningunni um hvort daður og kossar séu samþykki fyrir kynlífið. Marktækur munur kom í ljós og skiptir það máli á hvaða aldri fólk er hvort það teljir kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi. Því eldri sem einstaklingur ert er líklegra að svarið sé „já”. Við hvert ár lækkar spágildið um -0,008. Hér að neðan er hægt að sjá hvernig spágildi fyrir eftirfarandi spurningu er. En það verður að taka tillit til þess að aðeins er um spágildi að ræða en ekki alhæfingargildi. Úr þessum

niðurstöðum mætti því lesa að herferðin „Nei þýðir nei” sé jafnvel að skila sér inn til yngri kynslóðarinnar.

Telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?

Tafla 3: Spágildi fyrir spurninguna „telur þú kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi?”

Þegar spurt var að því hvort klæðaburður auki líkur á því að konu verði nauðgað og kyn var sett inn sem breyta þá kom í ljós að það er markverður munur milli kynjanna. Karlmann segja að klæðaburður auki líkur á því að konu verði nauðgað og má því segja að þeir vilji ekki láta ögra sér með ákveðnum klæðaburði. ($F= 7,814$; $P< 0,006$) .

4. Almennar umræður

Tilgangur rannsóknarinnar var að skoða gildi í samféluginu tengd nauðgun og hvaða álit almenningur hefur. Einnig var skoðuð reynsla brotaþola nauðgunar og hvaða viðmóti þær mættu eftir atburðinn og hvernig þær tókust á við tilfinningarnar sem fylgdu á eftir. Reynslusögur brotaþola koma allar frá konum frá Aflinu á Akureyri á aldrinum 23-48 ára en konur eru í meirihluta á þeim stað.

Þegar öll viðtölin eru dregin saman kemur fram sameiginlegur þráður. Eins og til dæmis höfðu allar konurnar sem talað var við kært árásarmann sinn en kærann gekk ekki í gegn og allar konurnar sóttu aðstoð hjá Aflinu og fannst það virkilega hjálpa sér að komast í gegnum þessa reynslu. Form aðstoðar hefur breyst mjög mikil því hún kemur mismunandi fram á milli kvenna þar sem þær eru allar á mismunandi aldri. T.d. fékk Jóna litla sem enga aðstoð fyrst til að byrja með á meðan Signý fékk mjög mikla, ef ekki of mikla hjálp og of fljótt. Þegar dregin eru saman tvö viðtöl þar sem nauðgun átti sér stað í litlu bæjarfélagi þá sést að stærð bæjarfélagsins skiptir máli þegar kemur að því hvort konurnar fá stuðning eða ekki. Jónína var t.d. útskúfuð úr litlu samfélagi og þurfti að flytja burt og Jóna skynjaði engan stuðning innan samfélagsins en flutti loks í burtu og hefur ekki komið aftur.

Tvær kvennanna höfðu upplifað aðra misnotkun fyrir nauðgunina en í rannsókn Arata (2002) þá kemur fram að konur sem hafa upplifað kynferðislega misnotkun í æsku eru tvísvar til þrisvar sinnum líklegri til þess að verða fyrir árásinni aftur. Sjálfsmynd allra kvennanna breyttist samfara sjálfsásökun. Jónu fannst hún ekki eiga skilið gott samband við karlmann, Anna og Signý vildu hafa meiri stjórn á aðstæðum eftir brotið og sóttu þar að leiðandi í mat, sem auðvelt er að stjórna. Það flokkast undir tilfinningamiðuð bjargráð samkvæmt Austenfeld og Stanton

(2004). Jónína snéri sér að áfengi og öðrum örвandi efnun sem er í samræmi við það að brotaþolar nauðgunar eru líklegri til þess að snúa sér að vímuefnum eftir atburð (Anda og fél., 1999, Kilpatrick, Acierno, Resnick, Saunders og Best, 1997, Kilpatrick og fél., 2000).

Það sem kemur fram í þessum viðtölum segir í raun að breyta þarf vinnubrögðum lögreglu og taka tillit til áfallsins sjálfss svo ekki sé hægt að nota andlegt ástand brotaþola eftir atburðinn gegn honum í kær. Einnig þurfa lögreglumenn að fá sérstaka þjálfun í að vinna að yfirheyrlum í svona málum þar sem orðalag og tími hefur mikil áhrif bæði á bataferli brotaþola og hvort afbrotamaðurinn verði dæmdur fyrir gerðir sínar eða ekki.

Könnunin okkar ber einungis tvö hundruð einstaklinga og er því erfitt að alhæfa yfir á þjóðina. En hún gefur okkur nasasjón hvernig gildin og viðhorfin eru í samféluginu. Það er margt sem þarf að gerast í samféluginu til þess að gildin fari að breytast en þróunin er greinilega í rétta átt fyrir brotaþola framtíðarinnar. Eins og þegar skoðuð er spurningin um daður og kossa, þar sést greinilega að yngri kynslóðin finnst daður og kossar ekki vera samþykki fyrir kynlífí á meðan þeir sem eldri eru telja frekar að um samþykki sé að ræða.

Það vantar tölfraði yfir brotaþola nauðgunar á Íslandi og því væri ráðlegt að lögregla, sjúkrahús og stuðningssamtök eins og Aflið og Stígamót myndu taka höndum saman og taka gögn saman um hlutfall einstaklinga sem verða fyrir þessari reynslu ár hvert. Þar sem það eru til ótal margar rannsóknir á þessu sviði í öðrum löndum væri hægt að spyrja sig hvort að umræðuefnið nauðgun sé „bannað“ í íslensku samfélagi rétt eins og virðist vera um fátækt.

Eins eru almenn hegningarlög á Íslandi á mjög gráu svæði þegar kemur að kynferðislegri misnotkun og eru mjög opin fyrir túlkun fyrir dómi. Þessi lög þarf að skilgreina betur eins og önnur lönd hafa gert, t.d. skilgreina verknaðinn sjálfan sem þróngvun hlutar eða kynfærir í

leggöng, endaþarm eða munn. Skilgreiningar á nauðgun eru að færast frá hugtökum og að aðgerðum því ættu þessar breytingar ekki að eiga við hegningarlög einnig?

Rannsóknarspurningar okkar stóðust. Brotaþolar nauðgunar nota frekar reynsluforðunar bjargráð heldur en tilfinningamiðuð bjargráð. Seinni tilgátan okkar stóðst líka, yngri kynslóðin er móttækari fyrir gildum samfélagsins í sambandi við kynlíf en þeir sem eldri eru. Það kom skýrt fram í henntugleikakönnuninni á Glerártorgi. Þá kom í ljós marktækur munur á því hvaða aldri fólk er hvort það teljir kossa og daður vera samþykki fyrir kynlífi. Því eldri sem einstaklingur er því líklegra að svarið sé „já”. Við hvert ár lækkar spágildið um -0,008.

Heimildaskrá

Aflið. (2008). *Aflið, samtök gegn kynferðisofbeldi á Norðurlandi*. Sótt 01.25, 2011, frá

http://aflidak.is/?page_id=172

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM IV* (4.útg.). Washington DC: APA.

Anda, R. F., Croft, J. B., Felitti, V. J., Nordenberg, D., Giles, W. H., Williamson, D. F. og Giovino, G. A. (1999). Adverse childhood experiences and smoking during adolescence and adulthood. *JAMA : The Journal of the American Medical Association*, 282(17), 1652-1658.

Anna Bentína Hermansen. (2010). *Mér var stolið-af kynverund kvenna eftir kynferðislegt ofbeldi. afleiðingar og áhrifavaldar*. (Óutgefið M.A.). Háskóli Íslands, Reykjavík.

Arata, C. M. (2002). Child sexual abuse and sexual revictimization. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 9(2), 135-164. doi:10.1093/clipsy.9.2.135

Austenfeld, J. L. og Stanton, A. L. (2004). Coping through emotional approach: A new look at emotion, coping, and health-related outcomes. *Journal of Personality*, 72(6), 1335-1364. doi:10.1111/j.1467-6494.2004.00299.x

Billings, A. G. og Moos, R. H. (1981). The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. *Journal of Behavioral Medicine*, 4(2), 139-157.

- Blanchard, E. B., Hickling, E. J., Barton, K. A., Taylor, A. E., Loos, W. R. og Jones-Alexander, J. (1996). One-year prospective follow-up of motor vehicle accident victims. *Behaviour Research and Therapy*, 34(10), 775-786.
- Breitenbecher, K. H. (2001). Sexual revictimization among women: A review of the literature focusing on empirical investigations. *Aggression and Violent Behavior*, 6(4), 415-432. doi: 10.1016/S1359-1789(00)00014-8
- Brown, P. J., Read, J. P. og Kahler, C. W. (2003). Comorbid posttraumatic stress disorder and substance use disorders: Treatment outcomes and the role of coping. In P. Quimette, & P. J. Brown (Ritstj.), *Trauma and substance abuse: Causes, consequences, and treatment of comorbid disorders*. (Bls. 171-188). New York: Guilford Press.
- Brown, P. J. og Wolfe, J. (1994). Substance abuse and post-traumatic stress disorder comorbidity. *Drug and Alcohol Dependence*, 35(1), 51-59. doi: 10.1016/0376-8716(94)90110-4
- Burgess, A. W. og Holmstrom, L. L. (1978). Recovery from rape and prior life stress. *Research in Nursing & Health*, 1(4), 165-174. doi:10.1002/nur.4770010404
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217-230.
- Chilcoat, H. D. og Breslau, N. (1998). Investigations of causal pathways between ptsd and drug use disorders. *Addictive Behaviors*, 23(6), 827-840. doi: 10.1016/S0306-4603(98)00069-0

Classen, C. C., Palesh, O. G. og Aggarwal, R. (2005). Sexual revictimization: A review of the empirical literature. *Trauma, Violence & Abuse*, 6(2), 103-129.

doi:10.1177/1524838005275087

Cottler, L., Compton, W., 3d, Mager, D., Spitznagel, E. og Janca, A. (1992). Posttraumatic stress disorder among substance users from the general population. *American Journal of Psychiatry*, 149(5), 664-670.

Creamer, M., Burgess, P. M. og McFarlane, A. C. (2001). Post-traumatic stress disorder: Findings from the australian national survey of mental health and well-being. *Psychosomatic Medicine*, 31, 1237-1247. doi:10.1017/S0033291701004287

Davis, R. C., Brickman, E. og Baker, T. (1991). Supportive and unsupportive responses of others to rape victims: Effects on concurrent victim adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 19(3), 443-451.

Desai, S., Arias, I., Thompson, M. P. og Basile, K. C. (2002). Childhood victimization and subsequent adult revictimization assessed in a nationally representative sample of women and men. *Violence and Victims*, 17(6), 639-653.

Deykin, E. og Buka, S. (1997). Prevalence and risk factors for posttraumatic stress disorder among chemically dependent adolescents. *American Journal of Psychiatry*, 154(6), 752-757.

Easteal, P. og McOrmond-Plummer, L. (2006). *Real rape, real pain: Help for women sexually assaulted by male partners*. Hybrid publishers.

Endler, N. S. og Parker, J. D. A. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844-854.

Fairbank, J. A., Hansen, D. J. og Fitterling, J. M. (1991). Patterns of appraisal and coping across different stressor conditions among former prisoners of war with and without posttraumatic stress disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(2), 274-281.

Fisher, B., Cullen, F. og Turner, M. (2000). *The sexual victimization og college women*. (Research report No. NCJ 182369). Washington: U.S. Department of justice. Sótt frá <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/182369.pdf>. (Fisher, B. S., Cullen, F. T. og Turner, M. G. (2000).)

Foa, E. B. og Kozak, M. J. (1986). Emotional processing of fear: Exposure to corrective information. *Psychological Bulletin*, 99(1), 20-35. doi: 10.1037/0033-2909.99.1.20

Friedman, E. B., Resick, P. A. og Keane, T. M. (2007). PTDS twenty-five years of progress and challenges. Í E. B. Friedman, T. M. Keane og P. A. Resick (Ritstj.), *Handbook of PTSD - science and practice* (Bls. 3-18). New York: Guilford Press.

Gannon, T. A., Collie, R. M., Ward, T. og Thakker, J. (2008). Rape: Psychopathology, theory and treatment. *Clinical Psychology Review*, 28(6), 982-1008. doi: 10.1016/j.cpr.2008.02.005

Golding, J. M., Siege, J. M., Sorenson, S. B., Burnam, M. A. og Stein, J. A. (1989). Social support sources following sexual assault. *Journal of Community Psychology*, 17(1), 92-107. doi:10.1002/1520-6629(198901)17:1<92::AID-JCOP2290170110>3.0.CO;2-E

Hayes, S. C., Strosahl, K., Wilson, K. G., Bissett, R. T., Pistorello, J., Toarmino, D. o.fl. (2004).

Measuring experiential avoidance: A preliminary test of a working model. *Psychological Record*, 54, 553-579.

Hayes, S. C., Wilson, K. G., Gifford, E. V., Follette, V. M. og Strosahl, K. (1996). Experiential avoidance and behavioral disorders: A functional dimensional approach to diagnosis and treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(6), 1152-1168.

Herbert, J. M. og Dunkel-Schetter, C. (1992). An overview of responses and their determinants. Í L. Montada, S. Filipp og M. J. Lerner (Ritsj.), *Life crisis and experiences of loss in adulthood*. (Bls. 497-518). Hillsdale: NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Irwin, H. J. (1999). Violent and nonviolent revictimization of women abused in childhood. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(10), 1095-1110. doi:10.1177/088626099014010006

Almenn Hegningarlög, XXII. kafli [Kynferðisbrot] (2005). Sótt frá
<http://www.althingi.is/lagas/131b/1940019.html>

Kaniasty, K., og Norris, F. H. (1992). Social support and victims of crime: Matching event, support, and outcome. *American Journal of Community Psychology*, 20(2), 211-241.

Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M. og Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the national comorbidity survey. *Archives of General Psychiatry*, 52(12), 1048-1060.

Kilbourne, J. (framleiðandi) og Lazarus, M. and Wunderlich, R. (leikstjórar). (1987). *Still killing us softly: Advertising´s image of women.* [Video/DVD] U.S.A.: Cambridge documentary films. Sótt frá <http://www.imdb.com/title/tt0157067/>

Kilpatrick, D. G., Acierno, R., Resnick, H. S., Saunders, B. E. og Best, C. L. (1997). A 2-year longitudinal analysis of the relationships between violent assault and substance use in women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*(5), 834-847.

Kilpatrick, D. G., Acierno, R., Saunders, B., Resnick, H. S., Best, C. L. og Schnurr, P. P. (2000). Risk factors for adolescent substance abuse and dependence: Data from a national sample, *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*(1), 19-30.

Koss, M. P. (1983). The scope of rape: Implications for the clinical treatment of victims. *Clinical Psychologist, 36*, 88-91.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. og (ritstjórar). (2002). *World report on violence and health.* No. HV 6625). Geneva: World Health Organization. .
(1.Violence 2.Domestic violence 3.Suicide 4.Sex offenses 5.War)

Lazarus, R. og Smith, C. (1988). Knowledge and appraisal in the cognition-emotion relationship. *Cognition and Emotion, 2*, 281-300. doi:10.1080/02699938808412701

Lazarus, R. (1993). Coping theory and research: Past, present, and future. *Psychosomatic Medicine, 55*(3), 234-247.

Logan, T., Walker, R., Cole, J. og Leukefeld, C. (2002). Victimization and substance abuse among women: Contributing factors, interventions, and implications. *Review of General Psychology*, 6(4), 325-397.

Macy, R. J. (2007). A coping theory framework toward preventing sexual revictimization. *Aggression and Violent Behavior*, 12(2), 177-192. doi: 10.1016/j.avb.2006.09.002

Maker, A. H., Kemmelmeier, M. og Peterson, C. (2001). Child sexual abuse, peer sexual abuse, and sexual assault in adulthood: A multi-risk model of revictimization. *Journal of Traumatic Stress*, 14(2), 351-368. doi:10.1023/A:1011173103684

Malamuth, N. M., Sockloskie, R. J., Koss, M. P. og Tanaka, J. S. (1991). Characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(5), 670-681.

Martin, E. K., Taft, C. T. og Resick, P. A. (2007). A review of marital rape. *Aggression and Violent Behavior*, 12(3), 329-347. doi: 10.1016/j.avb.2006.10.003

McFall, M. E., MacKay, P. W. og Donovan, D. M. (1992). Combat-related posttraumatic stress disorder and severity of substance abuse in vietnam veterans. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 53(4), 357-363.

Messman-Moore, T. L. og Long, P. J. (2003). The role of childhood sexual abuse sequelae in the sexual revictimization of women: An empirical review and theoretical reformulation. *Clinical Psychology Review*, 23(4), 537-571. doi: 10.1016/S0272-7358(02)00203-9

Najavits, L. M., Weiss, R. D. og Shaw, S. R. (1997). The link between substance abuse and posttraumatic stress disorder in women. *The American Journal on Addictions*, 6(4), 273-283. doi:10.1111/j.1521-0391.1997.tb00408.x

Noll, J. G. (2005). Does childhood sexual abuse set in motion a cycle of violence against women? *Journal of Interpersonal Violence*, 20(4), 455-462. doi:10.1177/0886260504267756

Ouimette, P. C., Ahrens, C., Moos, R. H. og Finney, J. W. (1997). Posttraumatic stress disorder in substance abuse patients: Relationship to 1-year posttreatment outcomes. *Psychology of Addictive Behaviors*, 11(1), 34-47.

Popiel, D. A. og Susskind, E. C. (1985). The impact of rape: Social support as a moderator of stress. *American Journal of Community Psychology*, 13(6), 645-676.

Proulx, J., Koverola, C., Fedovowicz, A. og Kral, M. (1995). Coping strategies as predictors of distress in survivors of single and multiple victimization and nonvictimized controls. *Journal of Applied Social Psychology*, 25(16), 1464-1483. doi:10.1111/j.1559-1816.1995.tb02627.x

Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Dansky, B. S., Saunders, B. E. og Best, C. L. (1993). Prevalence of civilian trauma and posttraumatic stress disorder in a representative national sample of women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(6), 984-991. doi:10.1037/0022-006X.61.6.984

Roodman, A. A. og Clum, G. A. (2001). Revictimization rates and method variance: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 21(2), 183-204. doi: 10.1016/S0272-7358(99)00045-8

Sales, E., Baum, M. og Shore, B. (1984). Victim readjustment following assault. *Journal of Social Issues*, 40(1), 117-136. doi:10.1111/j.1540-4560.1984.tb01085.x

Staiger, P. K., Melville, F., Hides, L., Kambouropoulos, N. og Lubman, D. I. (2009). Can emotion-focused coping help explain the link between posttraumatic stress disorder severity and triggers for substance use in young adults? *Journal of Substance Abuse Treatment*, 36(2), 220-226. doi:10.1016/j.jsat.2008.05.008

Stewart, S. H., Conrod, P. J., Pihl, R. O. og Dongier, M. (1999). Relations between posttraumatic stress symptom dimensions and substance dependence in a community-recruited sample of substance-abusing women, *Psychology of Addictive Behaviors*, 13(2), 78-88.

Symonds, M. (2010). The "second injury" to victims of violent acts. 1980. *American Journal of Psychoanalysis*, 70(1), 34-41. doi:10.1057/ajp.2009.38

Taylor, S. E. (1983). Adjustment to threatening events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 38(11), 1161-1173. doi: 10.1037/0003-066X.38.11.1161

Ullman, S. E. (1996). Social reactions, coping strategies, and self-blame attributions in adjustment to sexual assault. *Psychology of Women Quarterly*, 20(4), 505-526.
doi:10.1111/j.1471-6402.1996.tb00319.x

Ullman, S. E. (1999). Social support and recovery from sexual assault: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 4(3), 343-358. doi: 10.1016/S1359-1789(98)00006-8

Updegraff, J. A. og Taylor, S. E. (2000). From vulnerability to growth: Positive and negative effects of stressful life events. Í J. H. Harvey, & E. D. Miller (Ritstj.), *Loss and trauma: General and close relationship perspectives* (Bls. 3-28). Philadelphia: Brunner-Routledge.

Valentiner, D. P., Foa, E. B., Riggs, D. S. og Gershuny, B. S. (1996). Coping strategies and posttraumatic stress disorder in female victims of sexual and nonsexual assault, *Journal of Abnormal Psychology*, 105(3), 455-458.

Wijma, B., Schei, B., Swahnberg, K., Hilden, M., Offerdal, K., Pikarinen, U., Halmesmäki, E. (2003). Emotional, physical, and sexual abuse in patients visiting gynaecology clinics: A nordic cross-sectional study. *The Lancet*, 361(9375), 2107-2113. doi: 10.1016/S0140-6736(03)13719-1

Williams, L. M. (2003). Understanding child abuse and violence against women. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(4), 441-451. doi:10.1177/0886260502250842

Zeider, M. og Saklofske, D. (1995). Adaptive and maladaptive coping. Í M. Zeider, & N. S. Endler (Ritstj.), *Handbook of coping theory, research, applications*. (Bls. 1135-1144). New York: John Wiley & sons.